

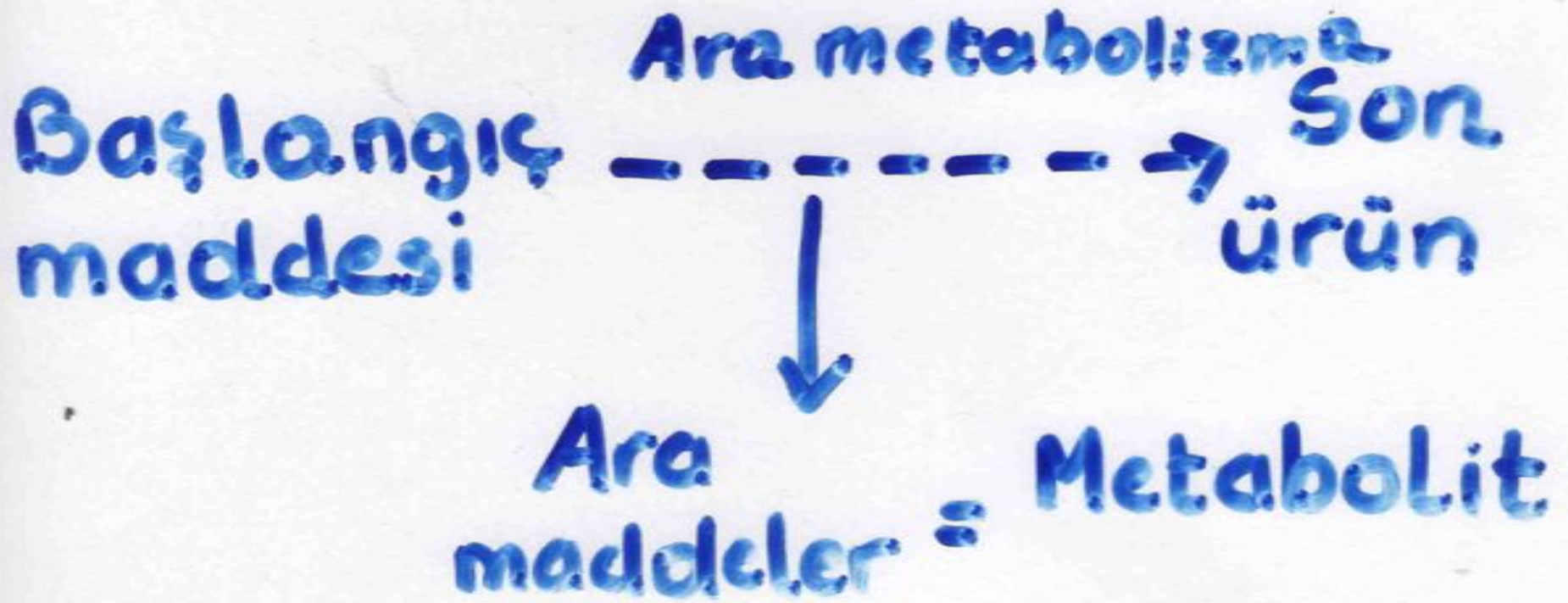
METABOLİZMA REAKSİYONLARI

Hazırlayanlar
Prof. Dr. Ayşe CAN
Prof.Dr. Nuriye AKEV

METABOLİZMA

Canlı sistemde maddelerin uğradığı kimyasal değişikliklerin hepsine birden **metabolizma**, bu değişiklikleri meydana getiren reaksiyonlara da **metabolizma reaksiyonları** adı verilir.

❖ **Metabolizma:** Devinsel olarak tekrar eden reaksiyonlar (Yunanca)

METABOLİZMA

```
graph TD; A[METABOLİZMA] --> B[ANABOLİZMA]; A --> C[KATABOLİZMA]; B --> D[SENTEZ]; B --> E[Endergonik]; B --> F[Reaksiyonlar]; C --> G[YIKILMA]; C --> H[Ekzergonik]; C --> I[Reaksiyonlar];
```

ANABOLİZMA

SENTEZ

Endergonik

Reaksiyonlar

KATABOLİZMA

YIKILMA

Ekzergonik

Reaksiyonlar

İnsan organizmasındaki başlıca metabolizma reaksiyonları

- ❖ Biosentez
- ❖ Yıkılma
- ❖ Depo maddelerinin oluşması
- ❖ Metabolizma sırasında oluşan veya dışarıdan alınan toksik maddelerin zehirsizleştirilmesi
- ❖ Dışarı atılma (itrah)

Bitkilerde fotosentetik fosforilasyon

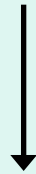
Kimyasal bağ enerjisi

Karbohidrat, lipid, protein

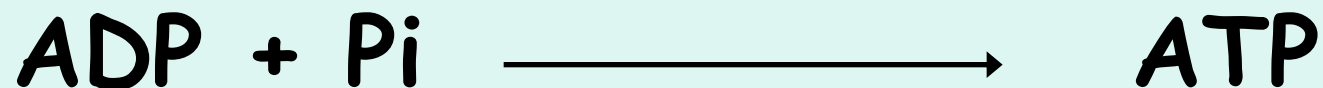
(Besin maddeleri)

İnsan organizmasında Biyolojik oksidasyon (Katabolizma)

Enerji

KARBOHİDRAT

Monosakkarid

LİPİD

Yağ asidi

PROTEİN

Amino asid

Arabelleşik
(Metabolit)

Yeniden sentez

Karbohidrat

Lipid

Protein

Tam
yıkılma

Lipid
Karbohidrat

H_2O, CO_2
enerji

Protein

H_2O
 CO_2
 NH_3

ÜRE

Bir bileşikteki bağıın hidro-
lizi ile ağığa çıkan enerji

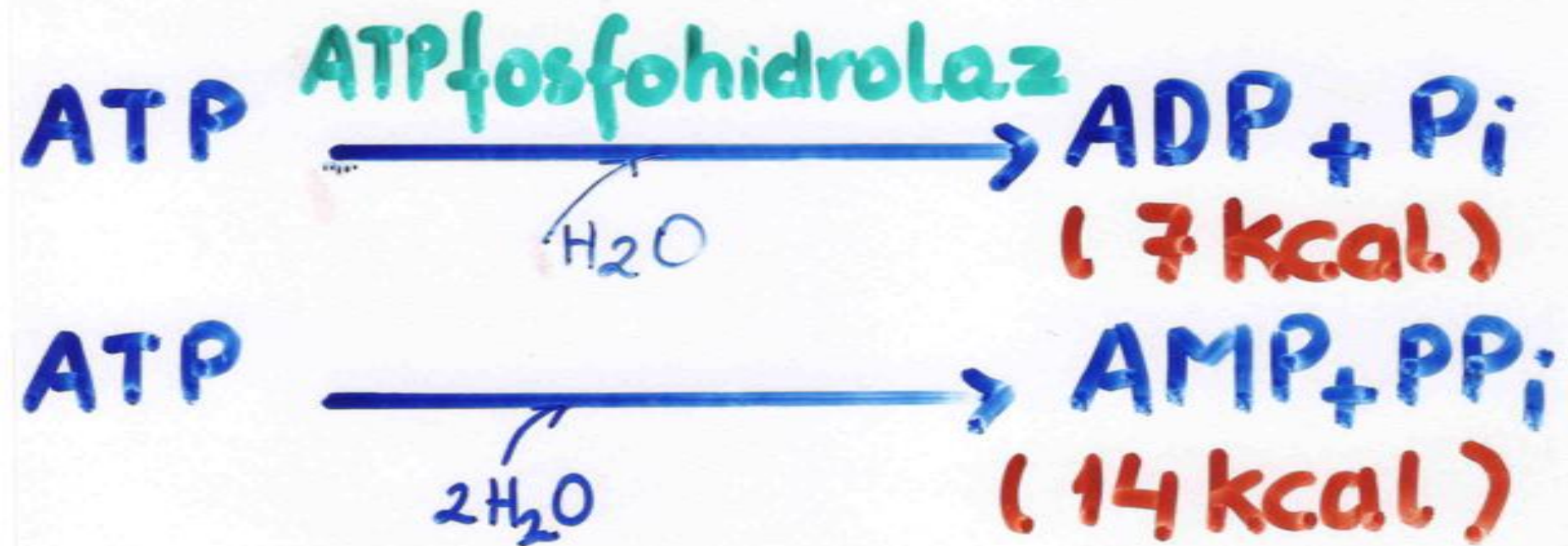

5 - 15 kcal/mol : YÜKSEK
enerjili: ~

1 - 5 kcal/mol : DÜŞÜK
enerjili: —

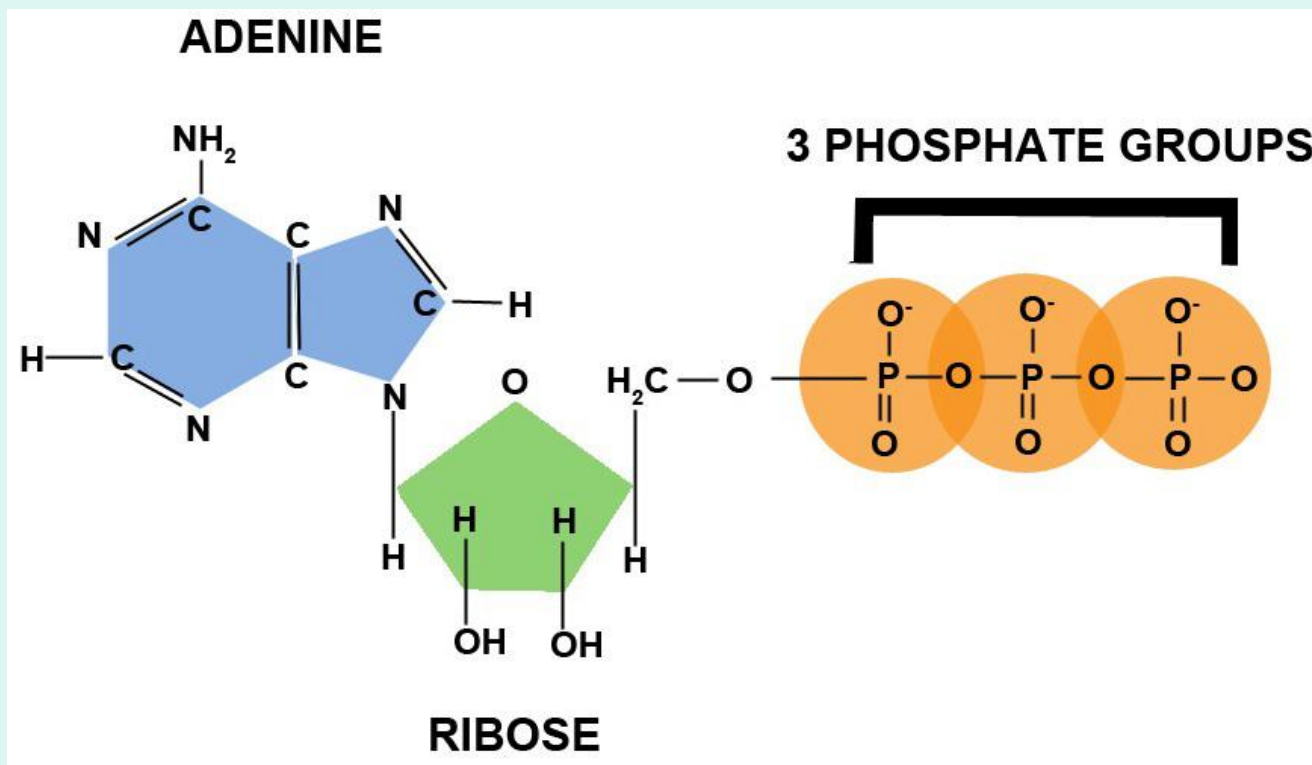
ATP: bir nukleotiddir
(Adenozin trifosfat)

Adenin-riboz- $P \sim P \sim P$

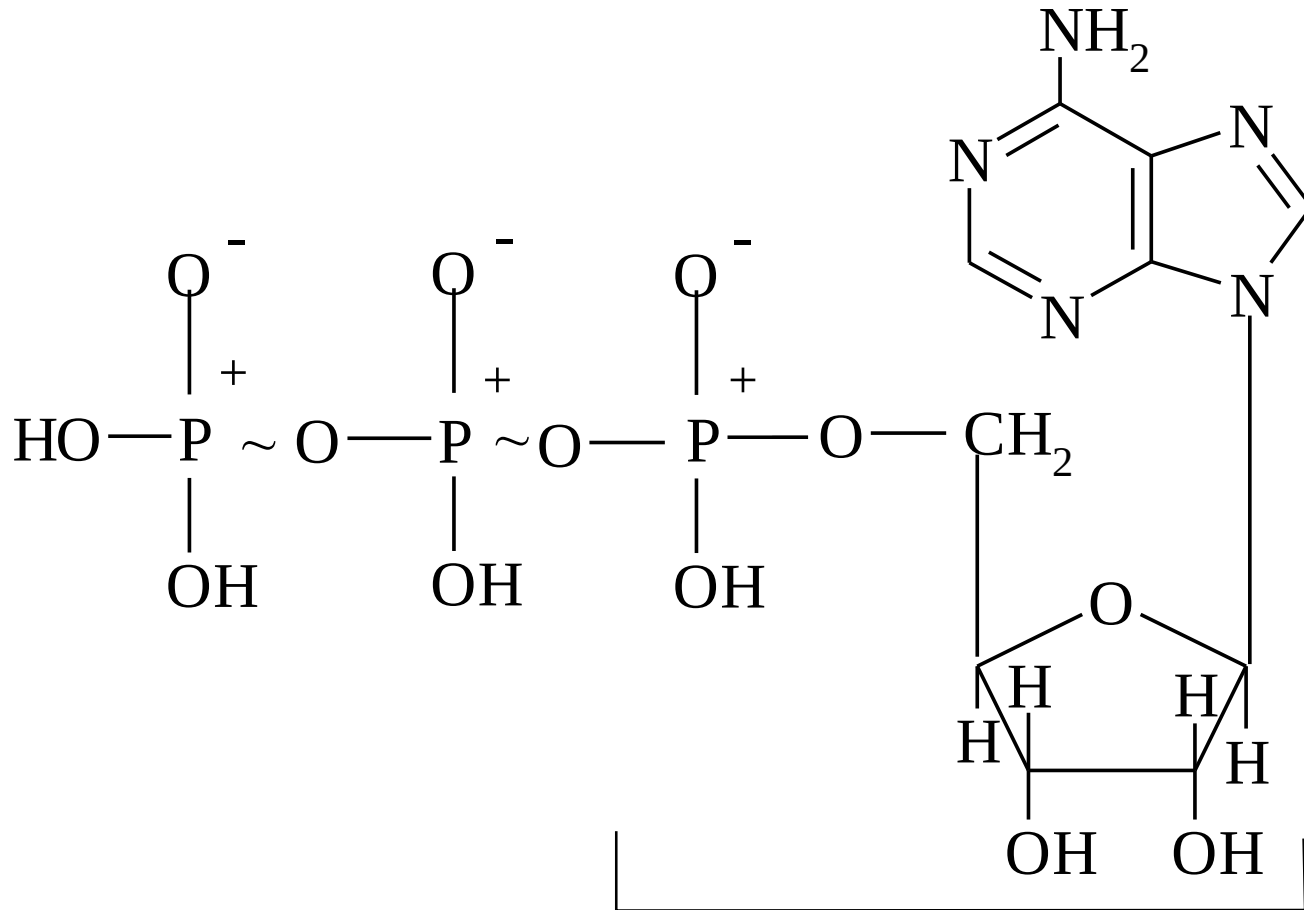

ADENOZIN TRIFOSFAT ATP

- Adenin – riboz – fosfat ~ fosfat ~ fosfat

ADENOZIN TRIFOSFAT (ATP)

Adenozin monofosfat (AMP)

Adenozin difosfat (ADP)

Adenozin trifosfat (ATP)

İNSAN ORGANİZMASINDA MEYDANA GELEN METABOLİZMA REAKSİYONLARI

1. Hidrolitik yıkılma (Hidrolazlar)
  2. Kondansasyon (Ligazlar)
  3. Oksido-redüksiyon (Oksidoredüktazlar)
  4. Transfosforilasyon
  5. Transaminasyon
  6. Transaçilasyon
  7. Transmetilasyon
  8. Karboksilasyon (Ligazlar)
  9. Dekarboksilasyon (Liyazlar)
- (Transferazlar)

Hidrolitik yıkılma (hidroliz)

- Bir moleküle su girmesi sonucu parçalanmasıdır.
- Bir maddenin suyun H^+ ve OH^- iyonlarını ayrı ayrı bağlayarak kendini meydana getiren yapı birimlerine ayrılmasıdır.

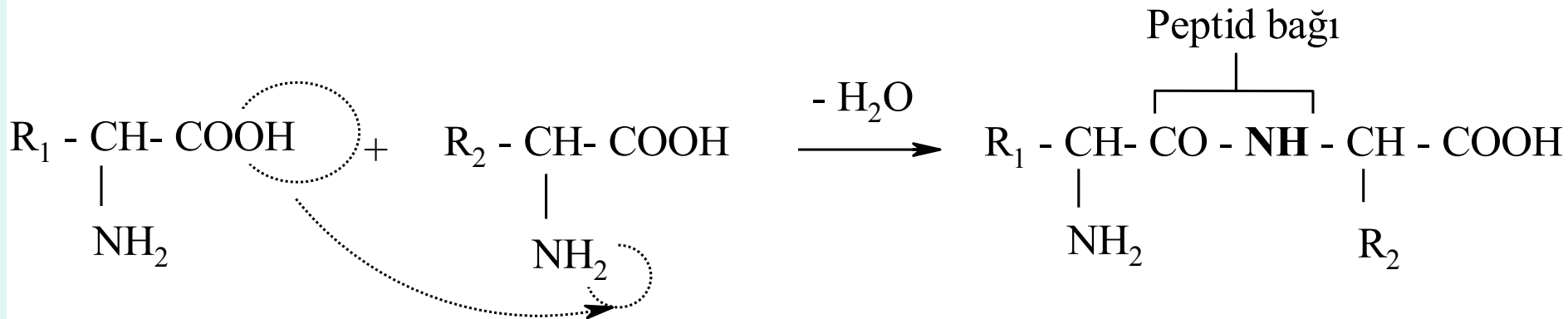
Karbohidratlar —————> Monosakkaridler
(eter, glikozid bağının hidrolizi)

Lipidler —————> Gliserol + Yağ asidleri
(ester bağının hidrolizi)

Proteinler —————> Amino asidler
(peptid bağının hidrolizi)

Kondansasyon

- İki molekülün birbiriyle birleşmesidir. Bu birleşme sırasında H_2O , NH_3 gibi küçük bir molekül ayrılır ve daha büyük bir molekül meydana gelir.

Kondansasyon

Monosakkaridler → Di- ve polisakkaridler

Gliserol + Yağ asidleri → Lipidler

Amino asidler → Peptid ve Proteinler

Oksido-redüksiyon reaksiyonları

- Organik maddelerin yükseltgenme ve indirgenme reaksiyonlarıdır.

Yükseltgenme = e^- verme
(oksidasyon)

İndirgenme = e^- alma
(redüksiyon)

H atomu = $H^+ + e^-$

Organik
molekül

— Hidrojen (H^+e^-)
atomu

veya

dehidrojenasyon
yükseltgenme

Organik
molekül

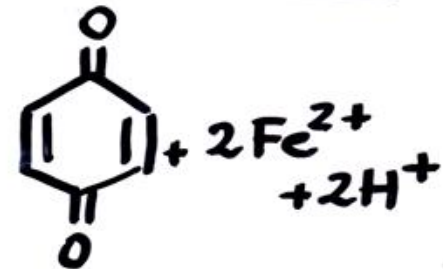
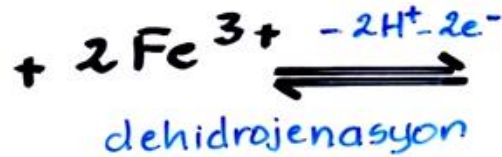
+ Hidrojen (H^+e^-)
atomu

veya

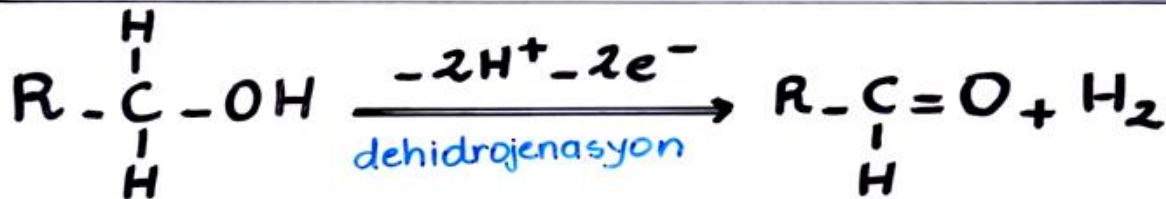
hidrojenasyon
indirgenme

hidrokinon

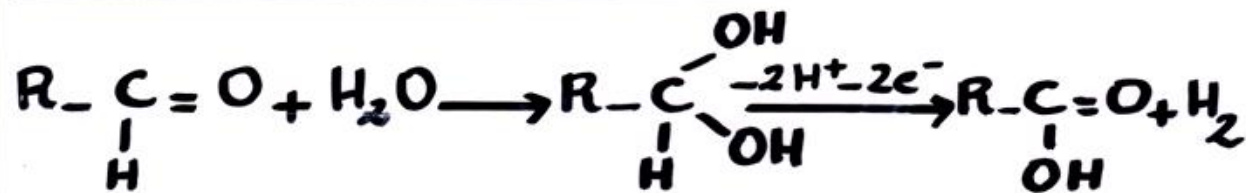

kinon

primer alkohol

aldehid

aldehid

aldehid
hidrat

karboksilik
asid

Besinler

Bir seri enzim reaksiyonu

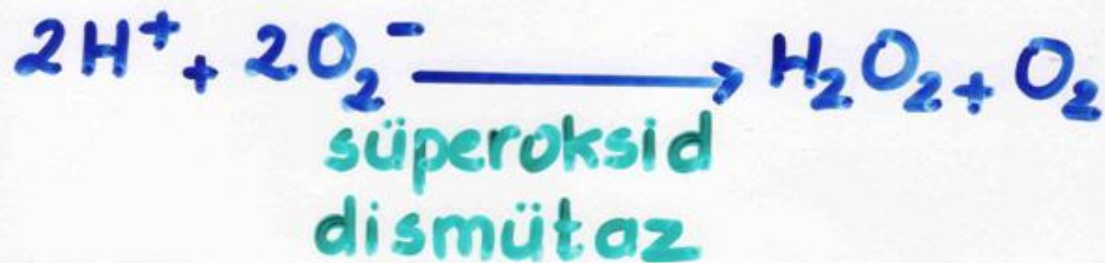
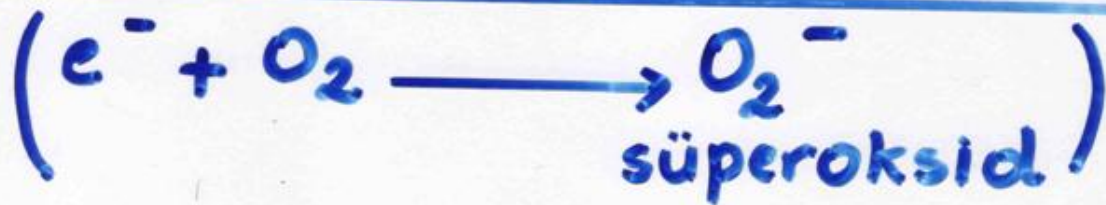
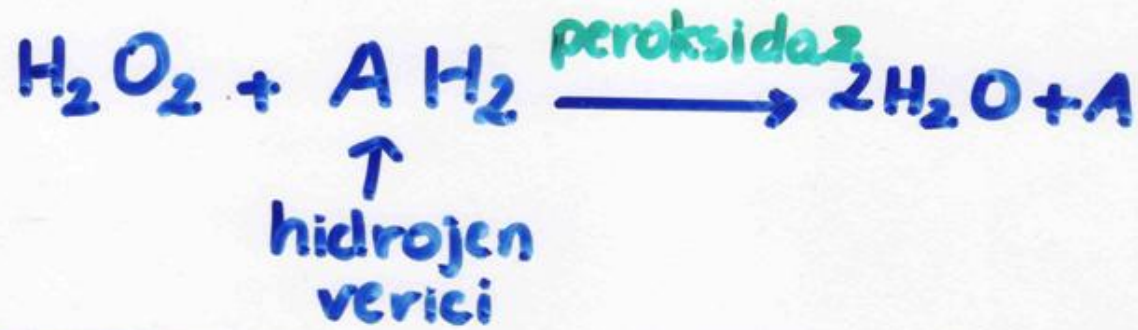
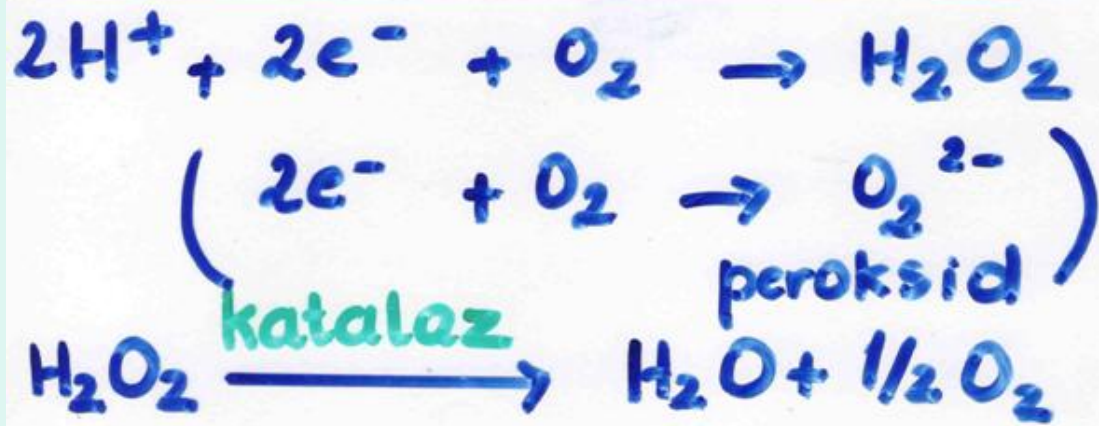
Yükseltgenme

Enerji (ATP+H₂O)

- Her safhada 2H^+ ve 2e^- (=2 hidrojen atomu) organik molekülden ayrılır ve diğer bir hidrojen alıcıya aktarılır.
- En son hidrojen alıcı oksijendir.
- $2\text{H}^+ + 2\text{e}^- + \frac{1}{2}\text{O}_2 \longrightarrow \text{H}_2\text{O}$

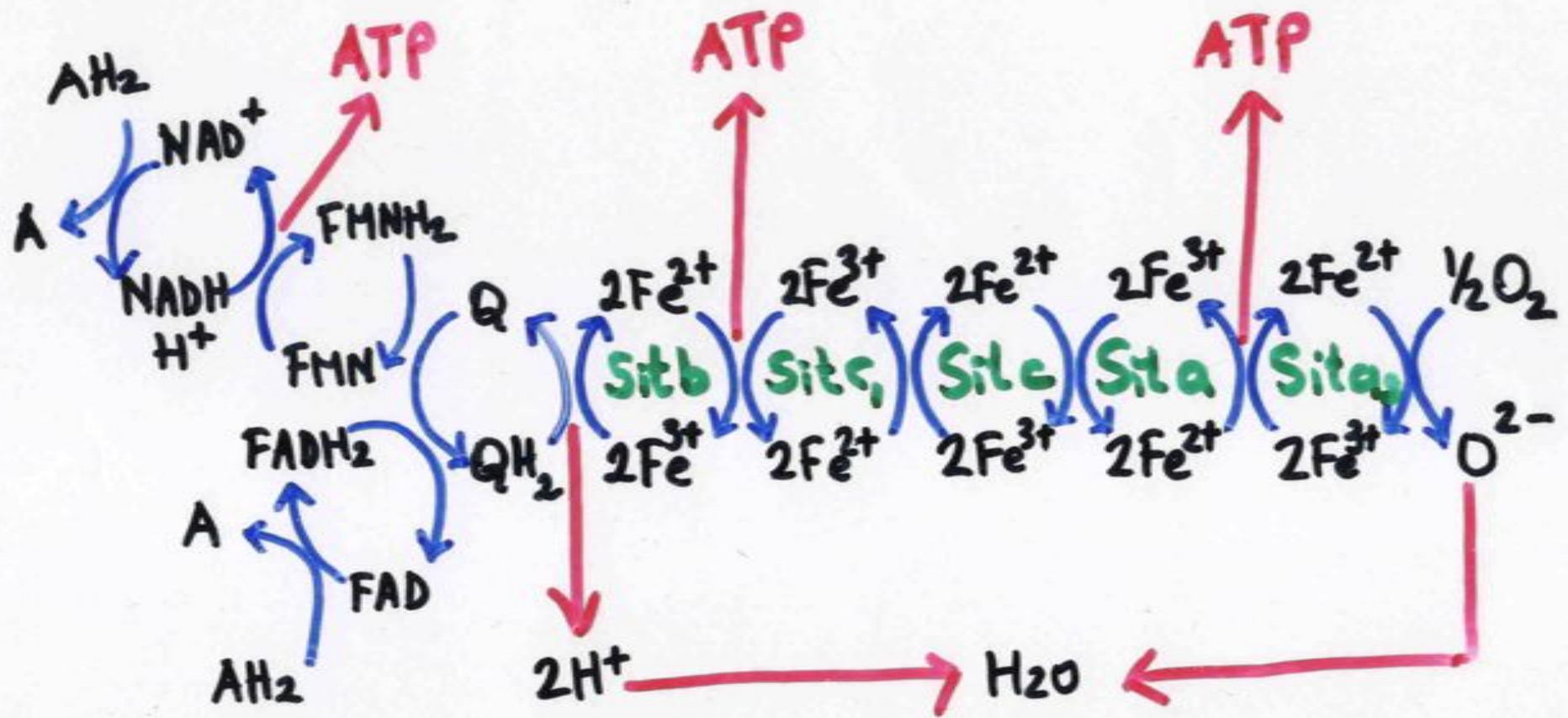

Solunum zinciri=Elektron taşıma zinciri (ETS)

Bir organik molekülden ayrılan proton ve elektronların hava oksijeni ile su teşkil etmeleri sırasında yer alan enzimlerin oluşturduğu bir sistemdir.

- İnsan organizmasında, organik moleküllerin oksidasyonlarının en son basamağı solunum zincirinde cereyan eder ve bu sırada açığa çıkan enerji ile ATP sentez edilir.
- Böylece enerji ATP şekline değiştirilmiş olur.

SOLUNUM ZİNCİRİNDEKİ ENZİMLER

(oksidoredüktazlar)

1. Nikotinamid nukleotidli
enzimler.

Kofaktör: NAD^+
 NADP^+

2. Flavin nukleotidli enzimler

Kofaktör: FMN
 FAD

3. Kinonlu enzimler

Kofaktör: Koenzim Q

4. Sitokromlar

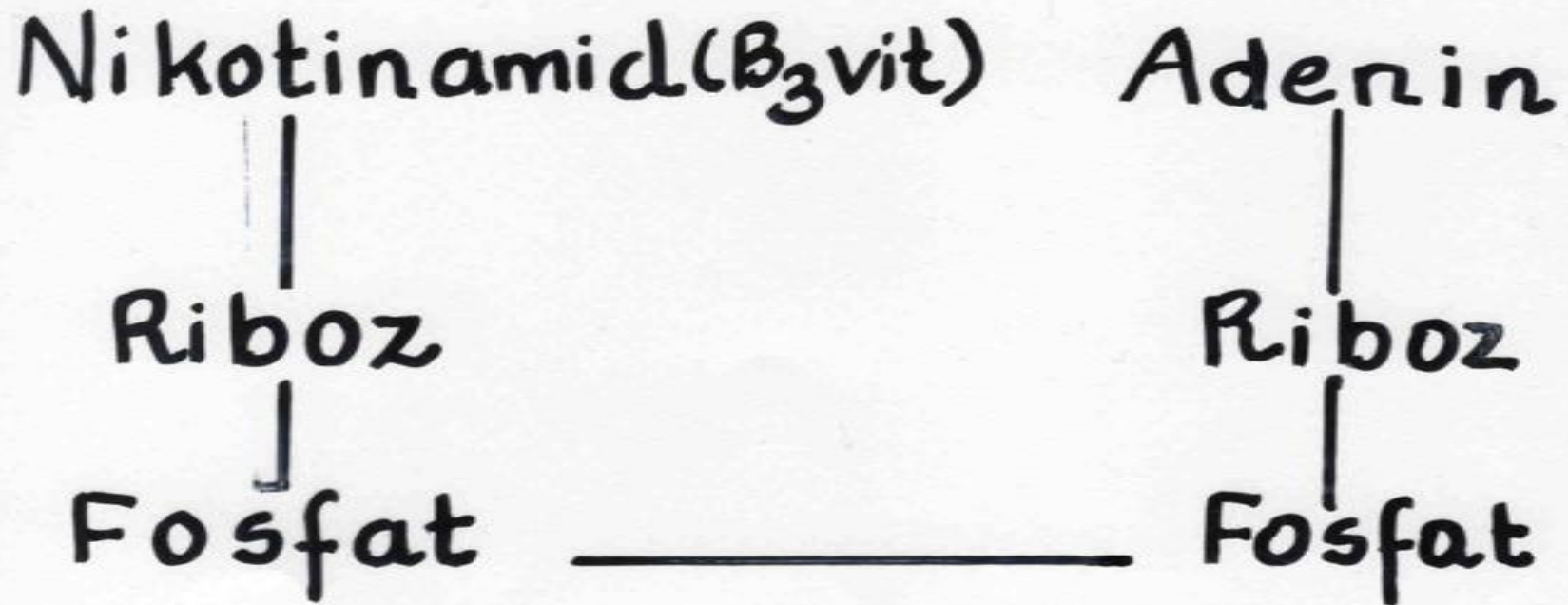
(sit b, sit C_1 , sitc, sita,
sit a_3)

Kofaktör: Fe^{3+} iyonu

Fe^{3+} iyonu sadece elektron-
ları taşır.

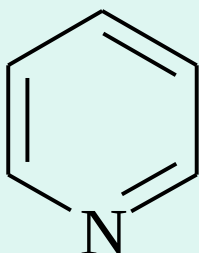

Nikotinamid adenin dinükleotidli enzimler

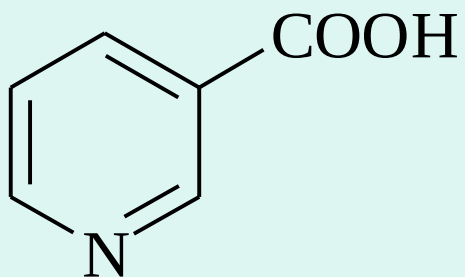

NAD⁺

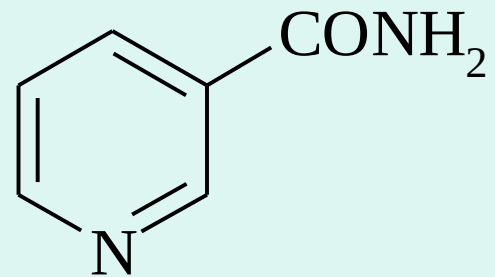
Nikotinamid adenin dinukleotid

Piridin

**Nikotinik acid
(Niasin)**

**Nikotinamid
(Niasinamid)**

Nikotinamid

Riboz

Fosfat

Adenin

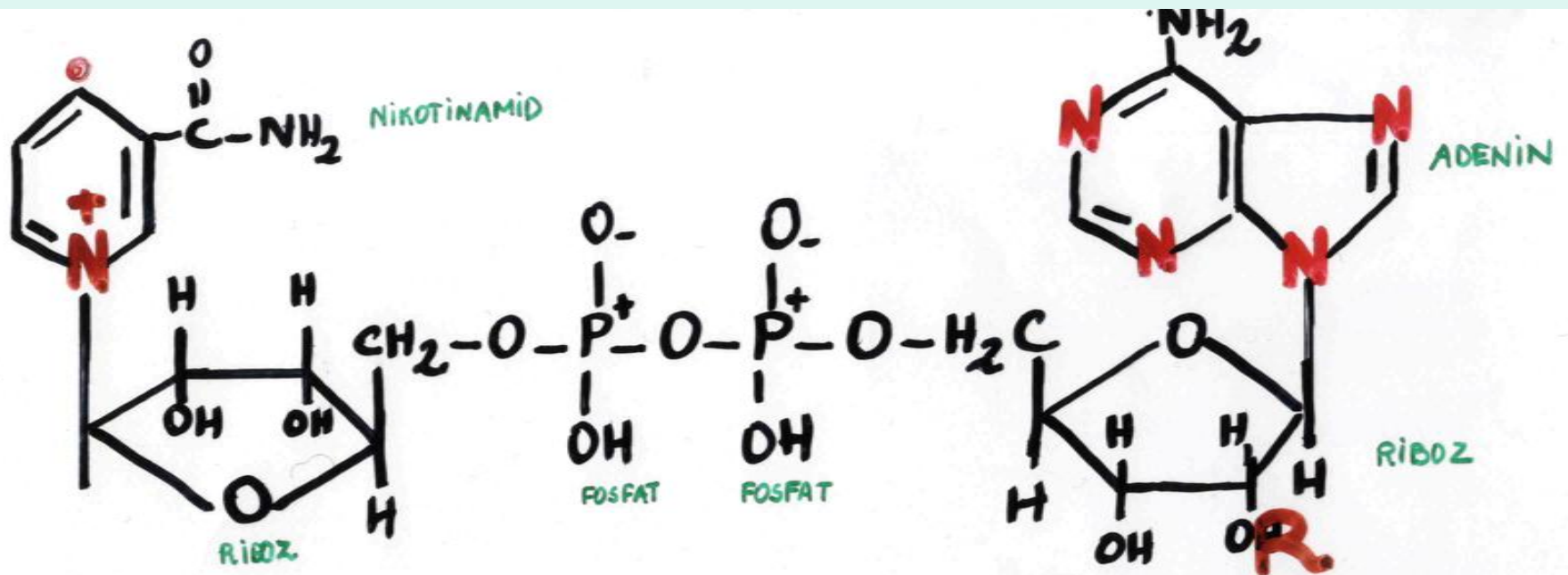
Riboz - Fosfat

Fosfat

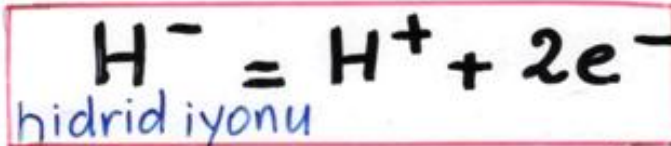
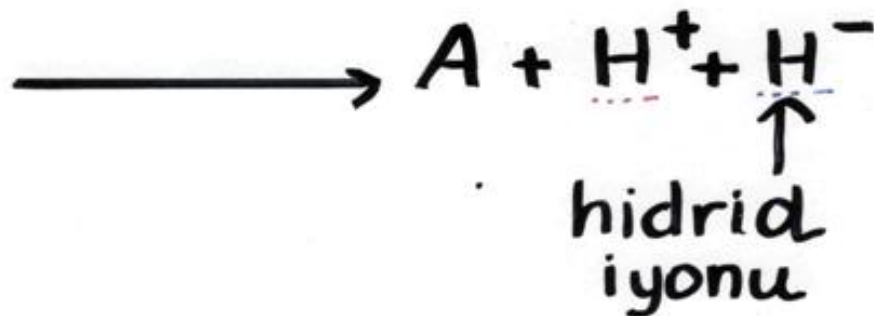
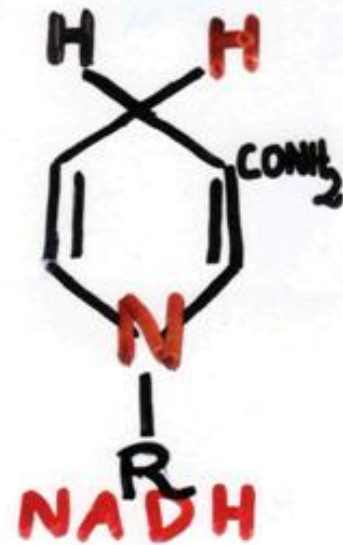
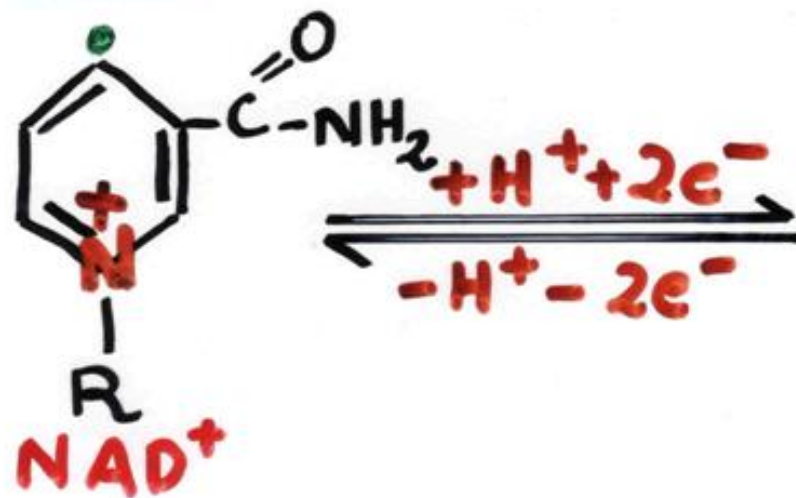
NADP⁺

**Nikotinamid adenin dinukleo-
tid fosfat**

$R = H$: Nikotinamid adenin dinukleotid (NAD)

$R = PO_3H_2$: Nikotinamid adenin dinukleotid fosfat (NADP)

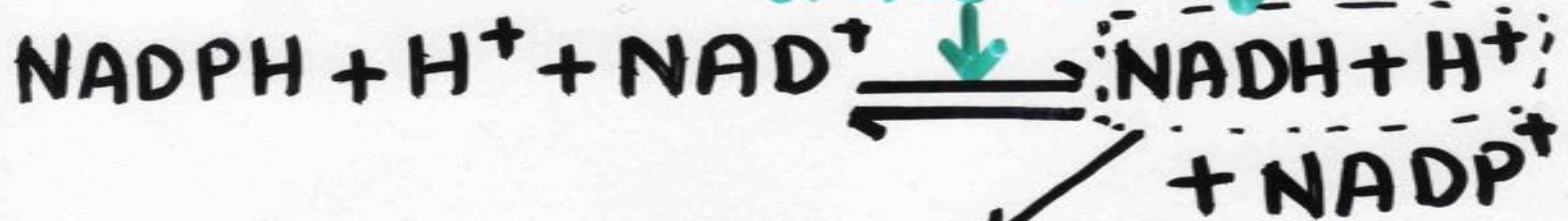

NADPH

- NADPH hidrojen ve elektronları solunum zincirine aktarmaz
- Biosentez reaksiyonlarındaki indirgeme reaksiyonlarında kullanır:
- Yağ asidlerinin *de novo* sentezi
- Kolesterol sentezi

NADPH

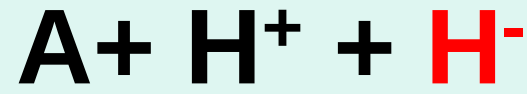
- Başlıca pentoz fosfat yolunda meydana gelir.
- Solunum zincirine girmez, ATP oluşturmaz.

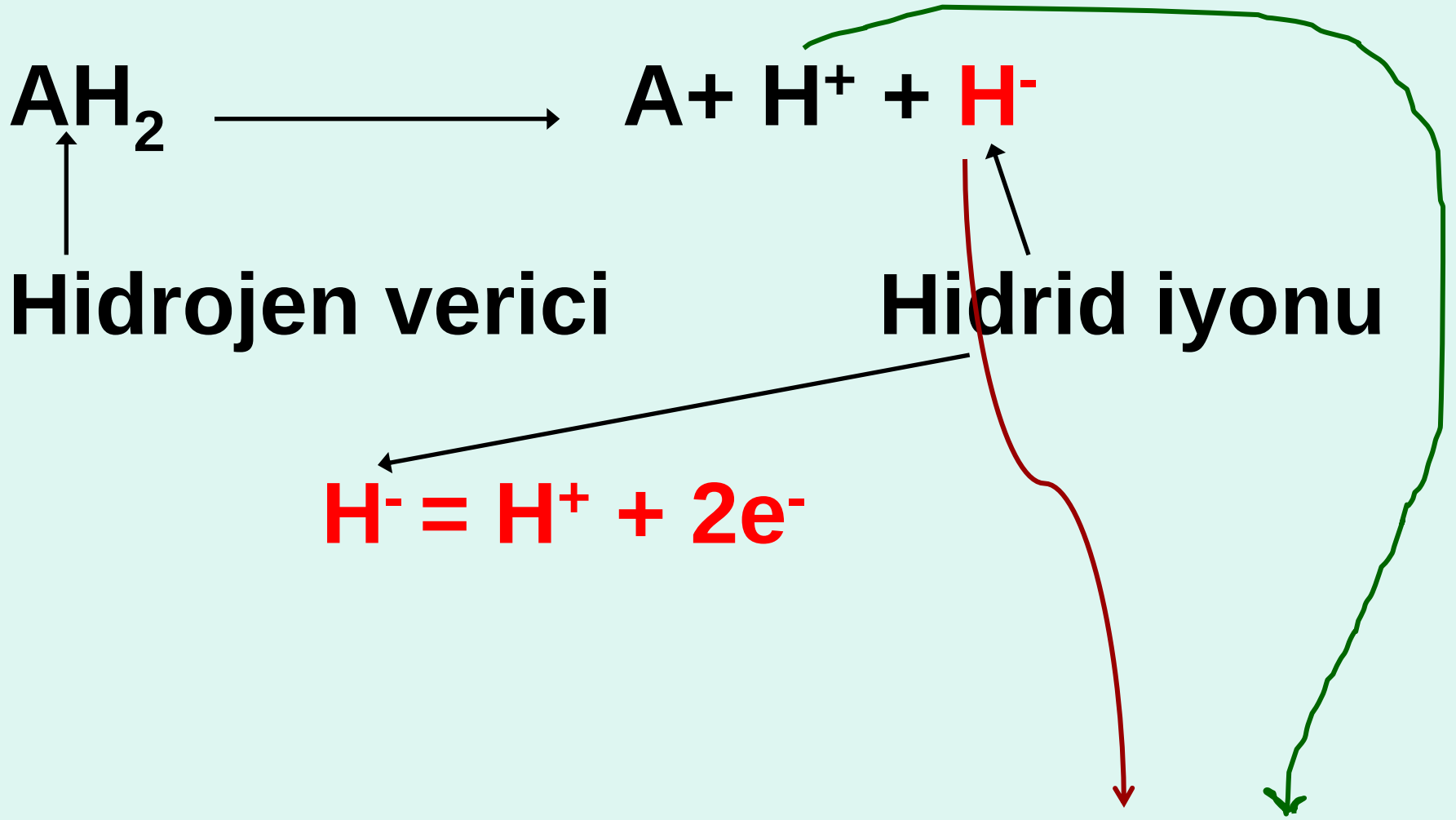
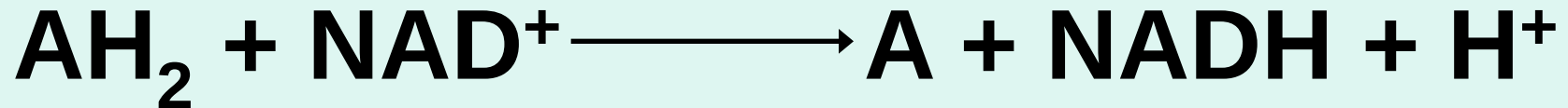
sol. zinciri
3ATP

Hidrojen verici

Hidrid ionu

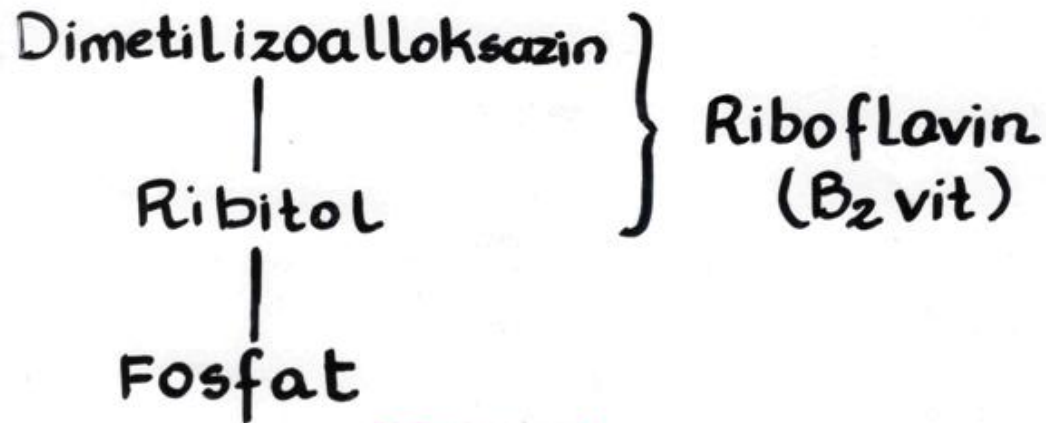

NAD'li enzimler hidrid iyonlarını FMN'li enzimlere aktarır.

Hiçbir zaman doğrudan oksijene vermezler.

Flavin nukleotidli enzimler

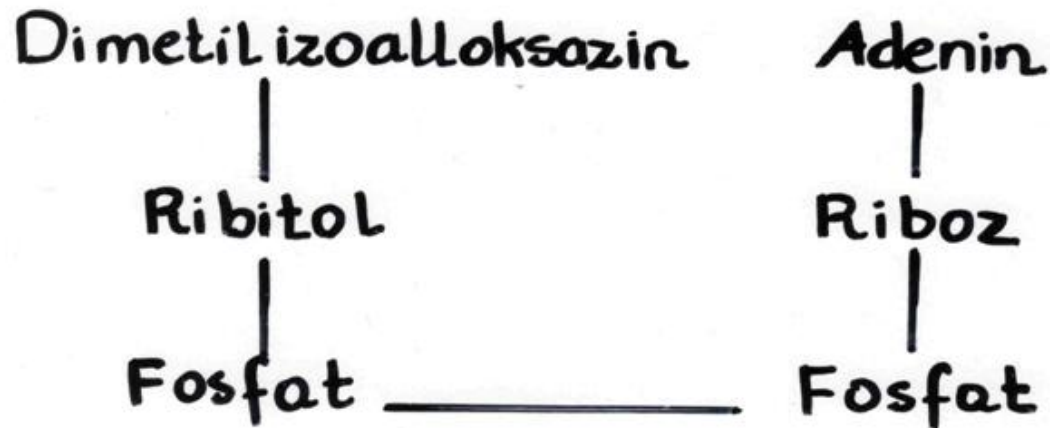
- Flavin mono nukleotid (FMN)
- Flavin adenin dinukleotid (FAD)

FMN

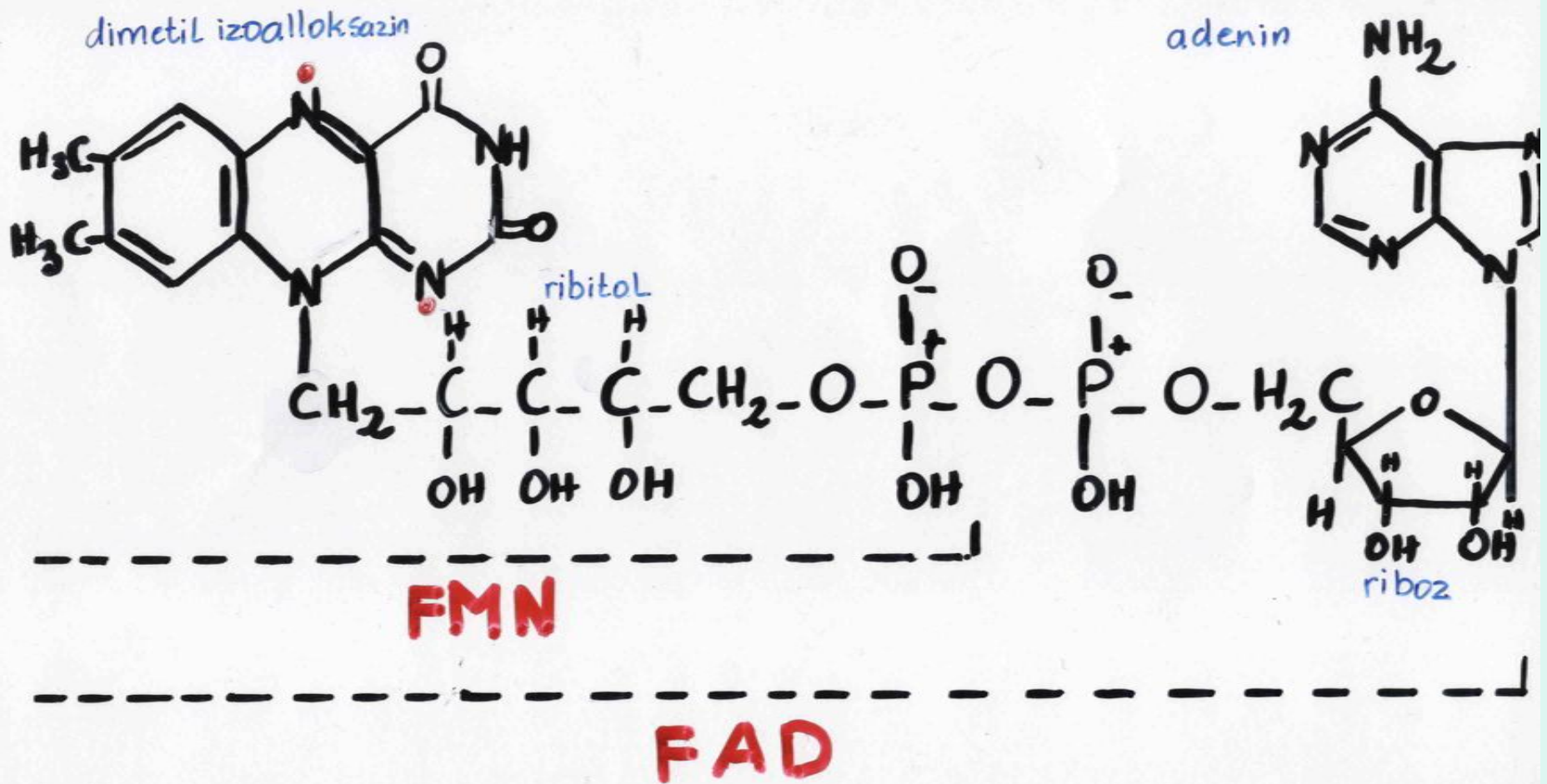
Flavin mononukleotid

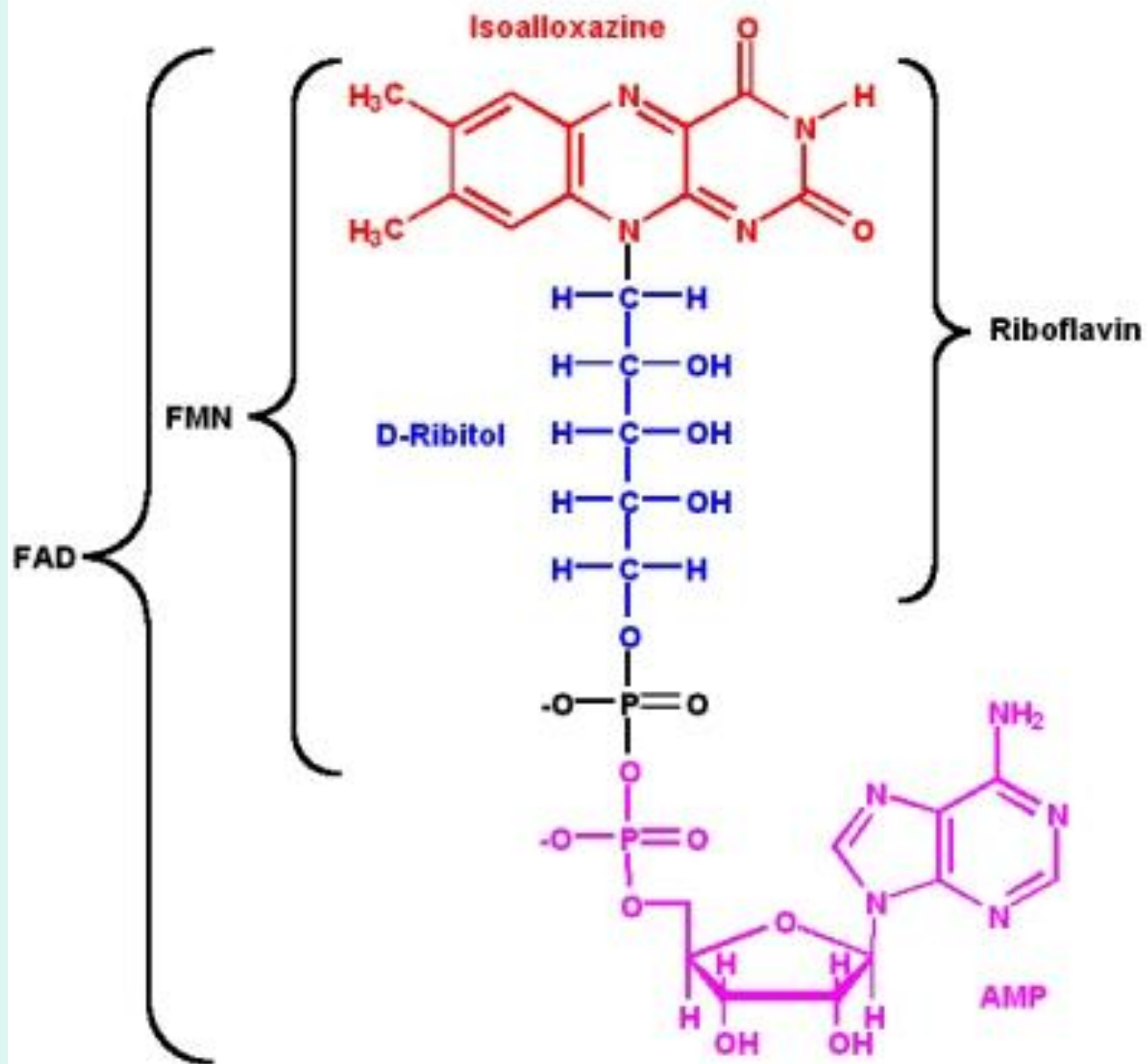

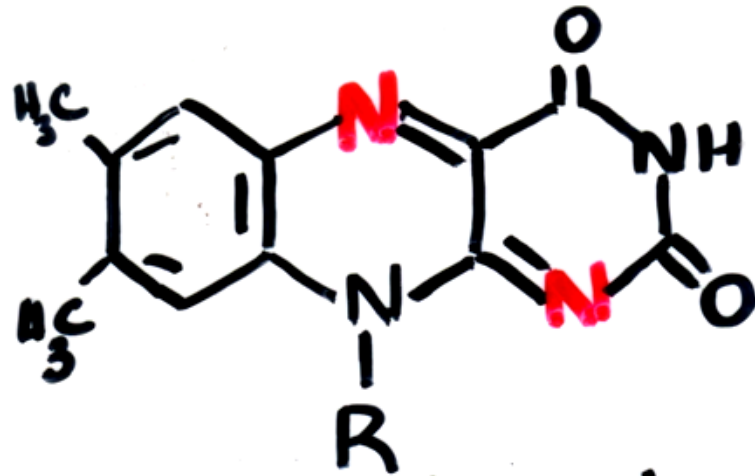

FAD

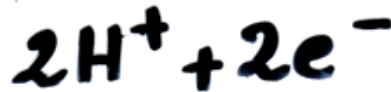
Flavin adenin dinukleotid

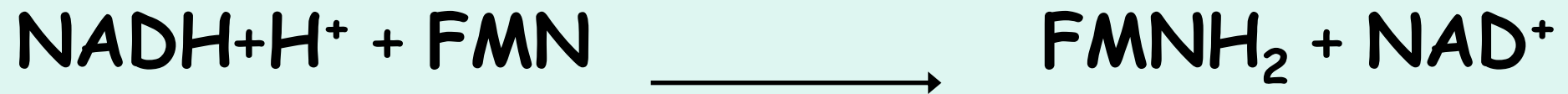
FMN veya FAD
(yükseltgenmiş
şekil)

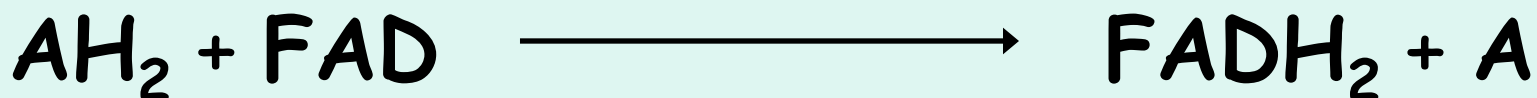
FMNH₂ veya
FADH₂
(indirgenmiş
şekil)

NAD⁺'li enzimler hidrojenleri FMN'ye aktarırlar.

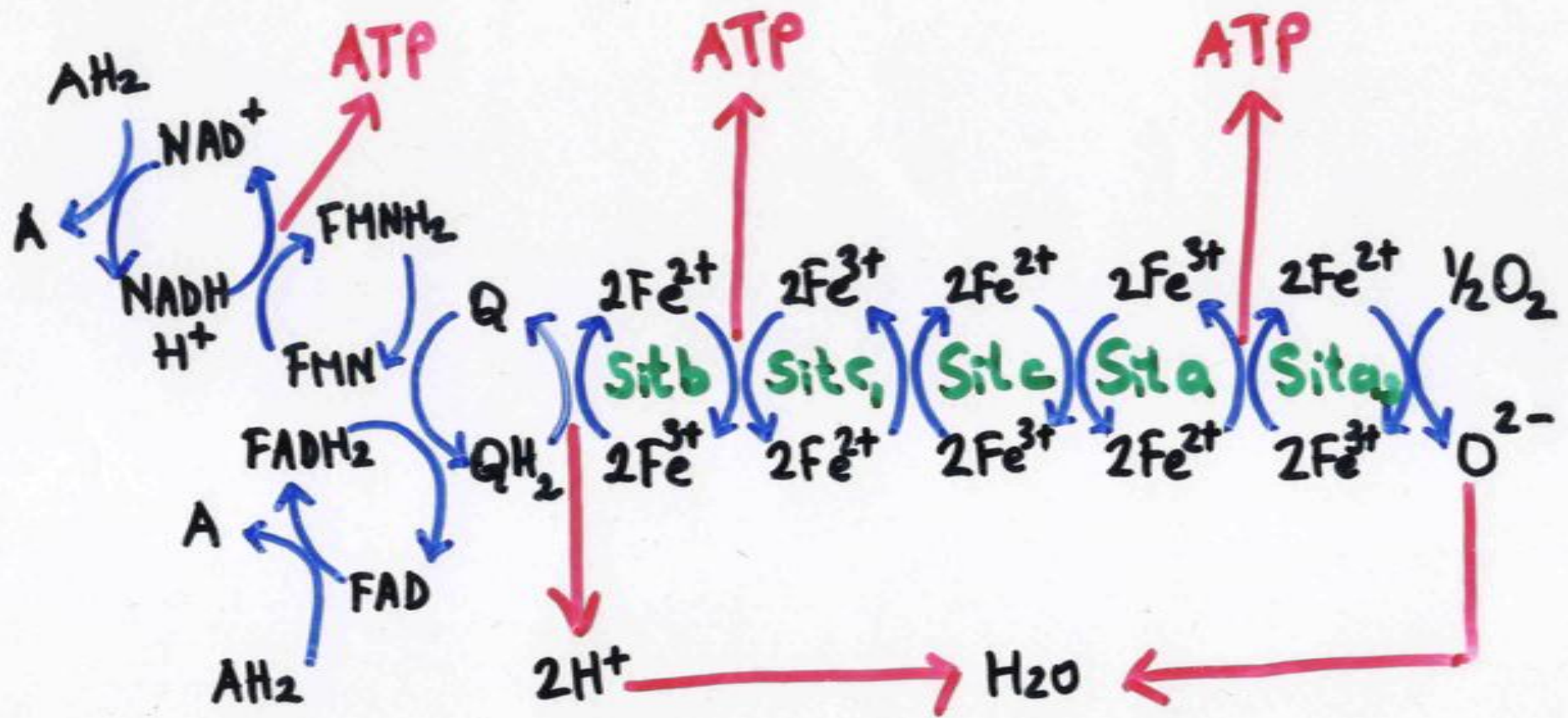
NADH dehidrojenaz

FAD'li enzimler hidrojenleri NAD⁺'den almazlar, doğrudan hidrojen vericiden alırlar.

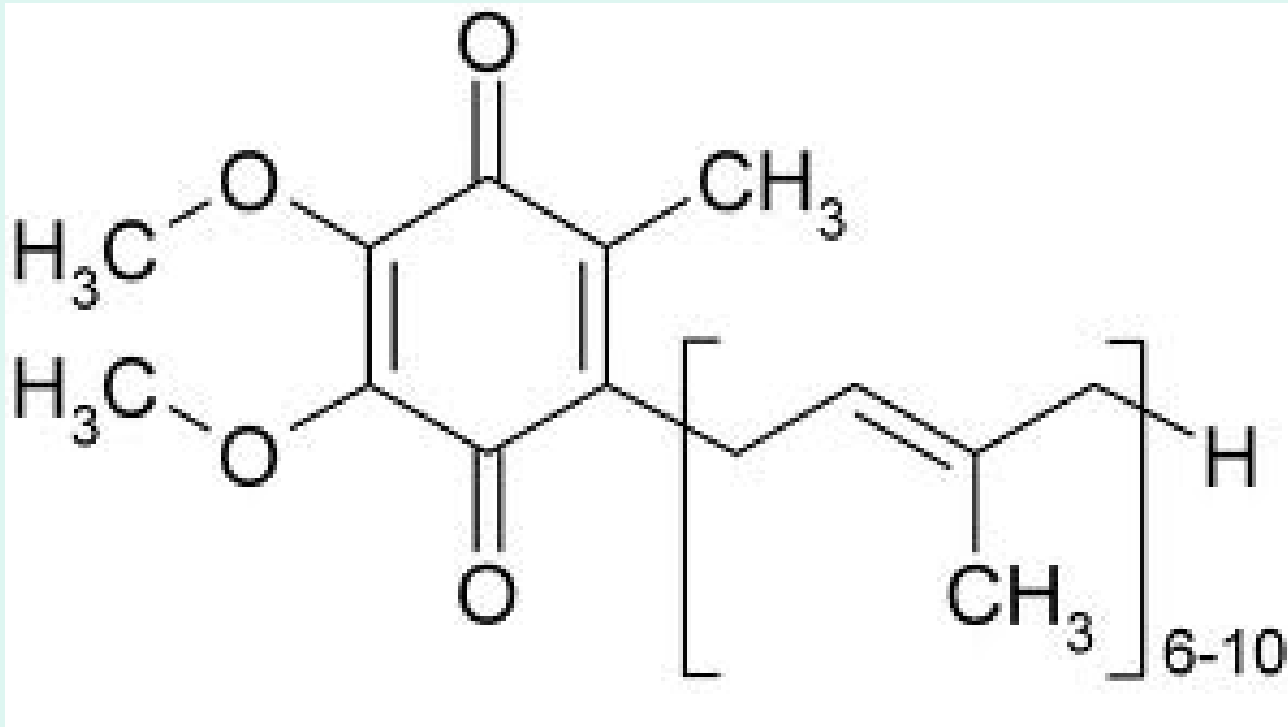

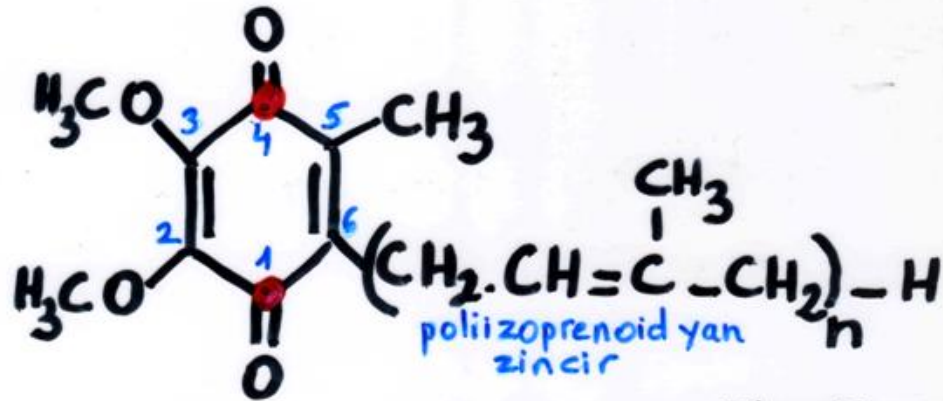
Gerek FMNH₂ gerek FADH₂
hidrojen atomlarını kinonlu
enzimlere (Q=ubikinon)
aktarır.

Koenzim Q

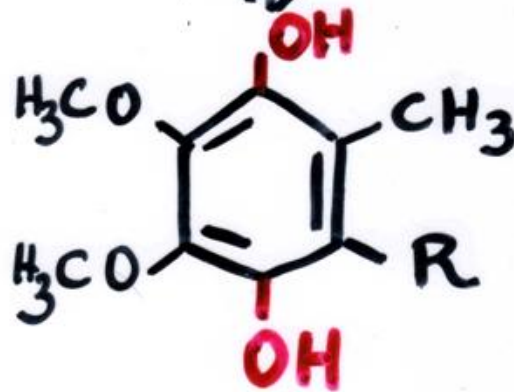
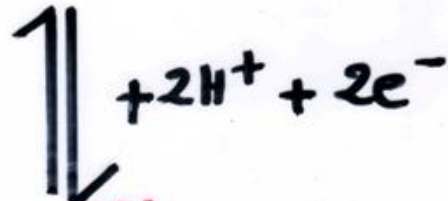
2,3-dimetoksi-5-metilbenzokinon halkasının 6 numaralı C atomunda bir poliizoprenoid yan zincir içerir.

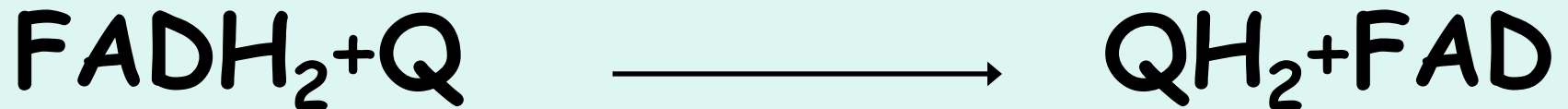
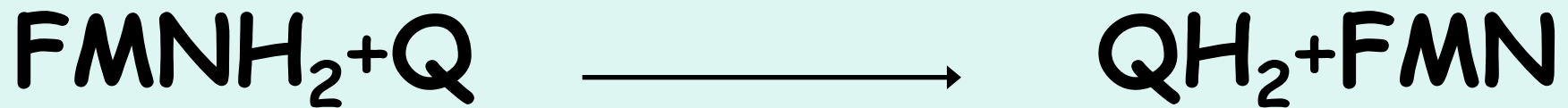
Kinonlu enzimler

Koenzim Q (yükseltgenmiş şekil)

indirgenmiş şekil (QH₂)

Kinonlu enzimler sadece elektronları sitokrom sistemine aktarır. Protonlar ortamda kalır.

Sitokrom sistemi

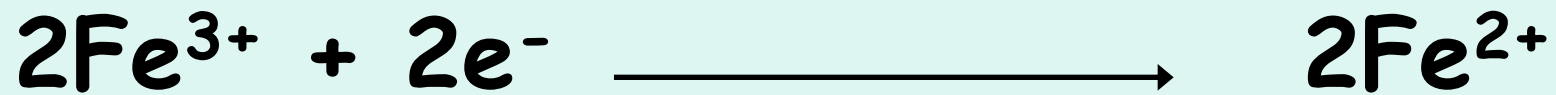
Kofaktörü demir-porfirin grubu

Bazılarınıninki demir veya bakır iyonudur.

Bazılarında ise demir ve bakır iyonları
kofaktör olarak birlikte bulunur.

Fe^{+3} ve Cu^{+2} elektron alıcısı

Fe^{+2} ve Cu^{+1} elektron vericisi

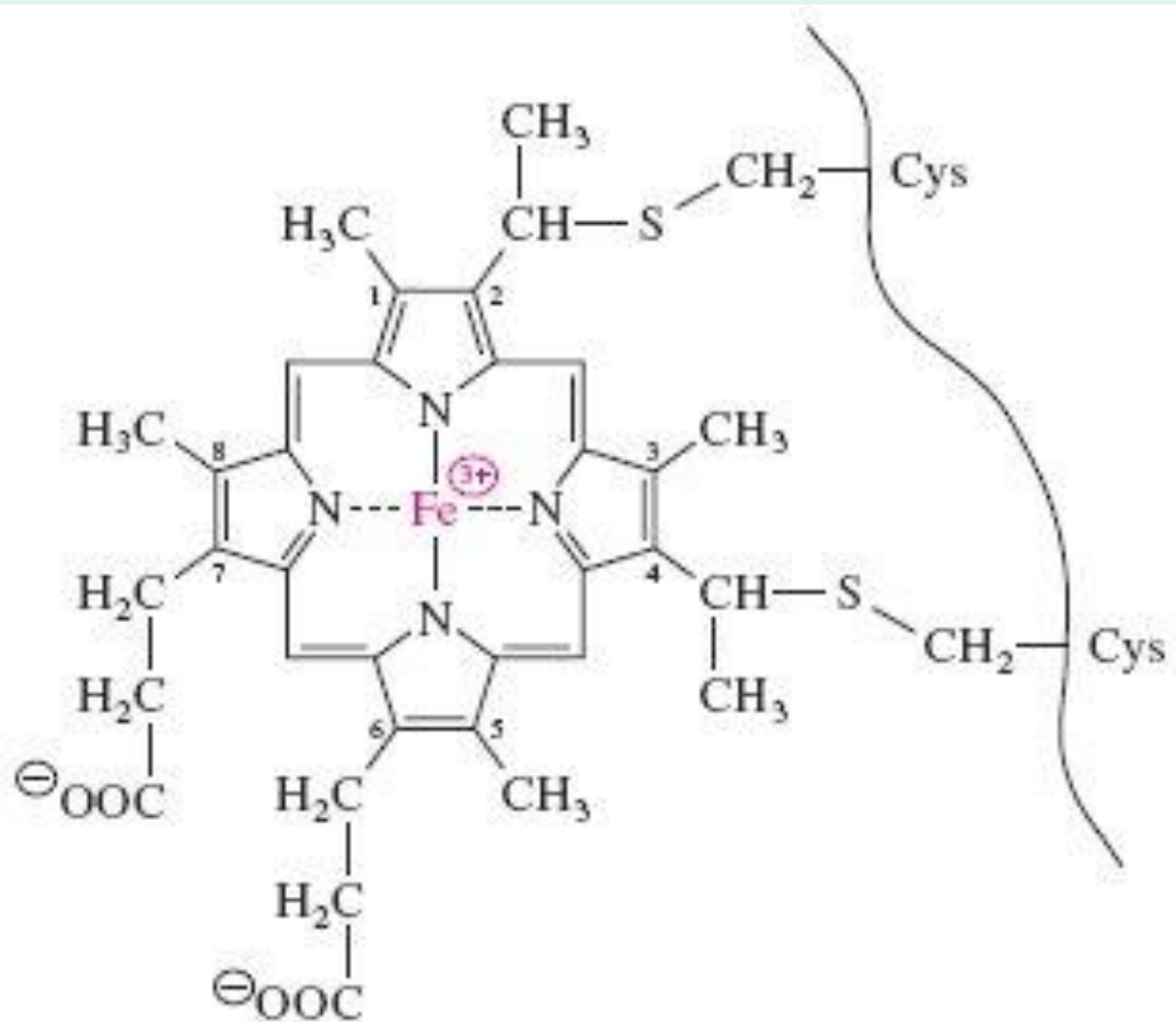
sitokrom oksidaz

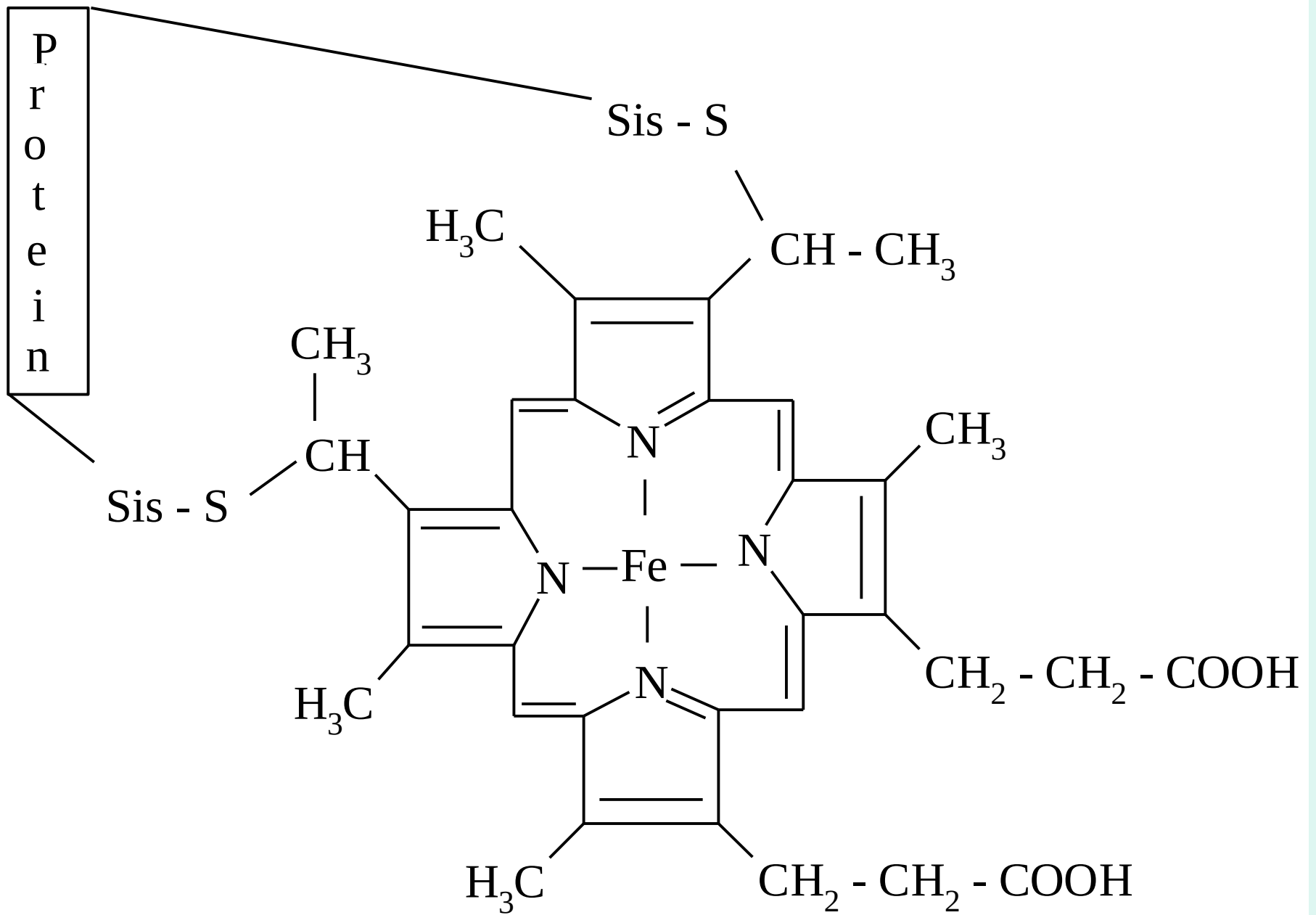

- Bir sitokrom c molekülü tek elektron taşıyabilir,
- QH_2 'deki 2 elektronun taşınabilmesi için iki molekül sitokrom c reaksiyona girer.

Sitokrom c

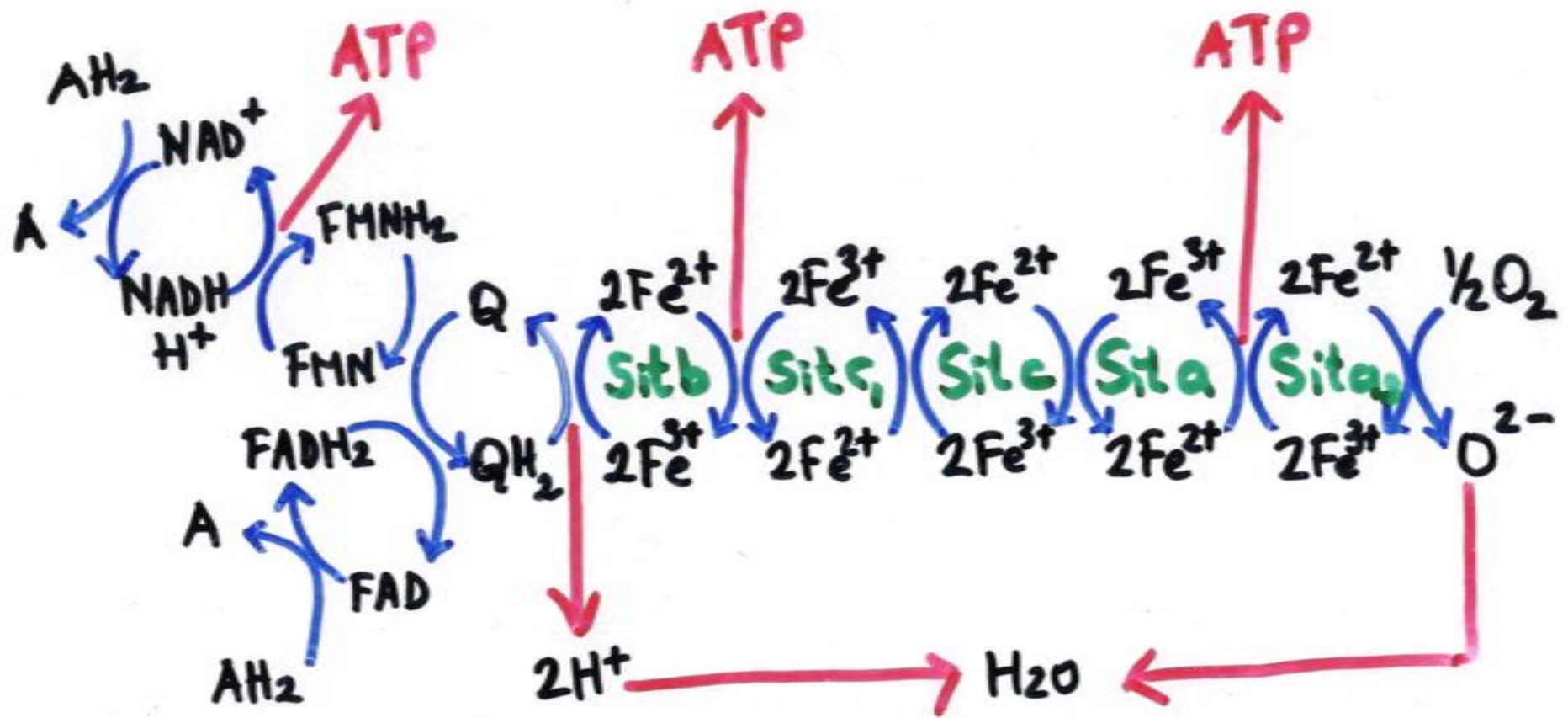

Cytochrome c heme group

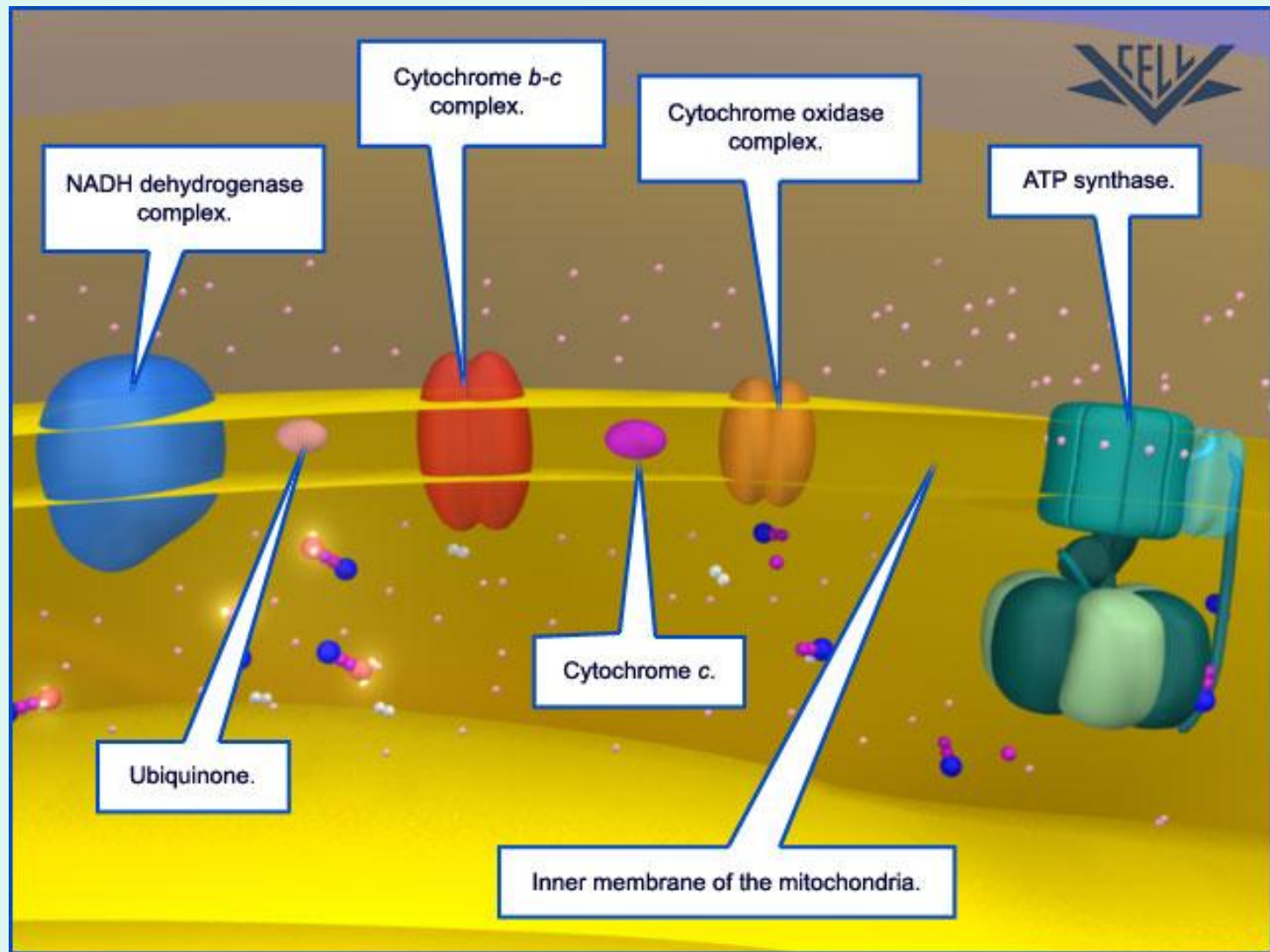
Sitokrom c

- *Sitokrom oksidaz'lar elektronları oksijene aktarırlar.*
- Solunum zincirinin sonunda sitokromlar tarafından aktarılan elektronlarla $\frac{1}{2}$ mol oksijen indirgenir ve ortamdaki protonla birleşerek su meydana getirir.

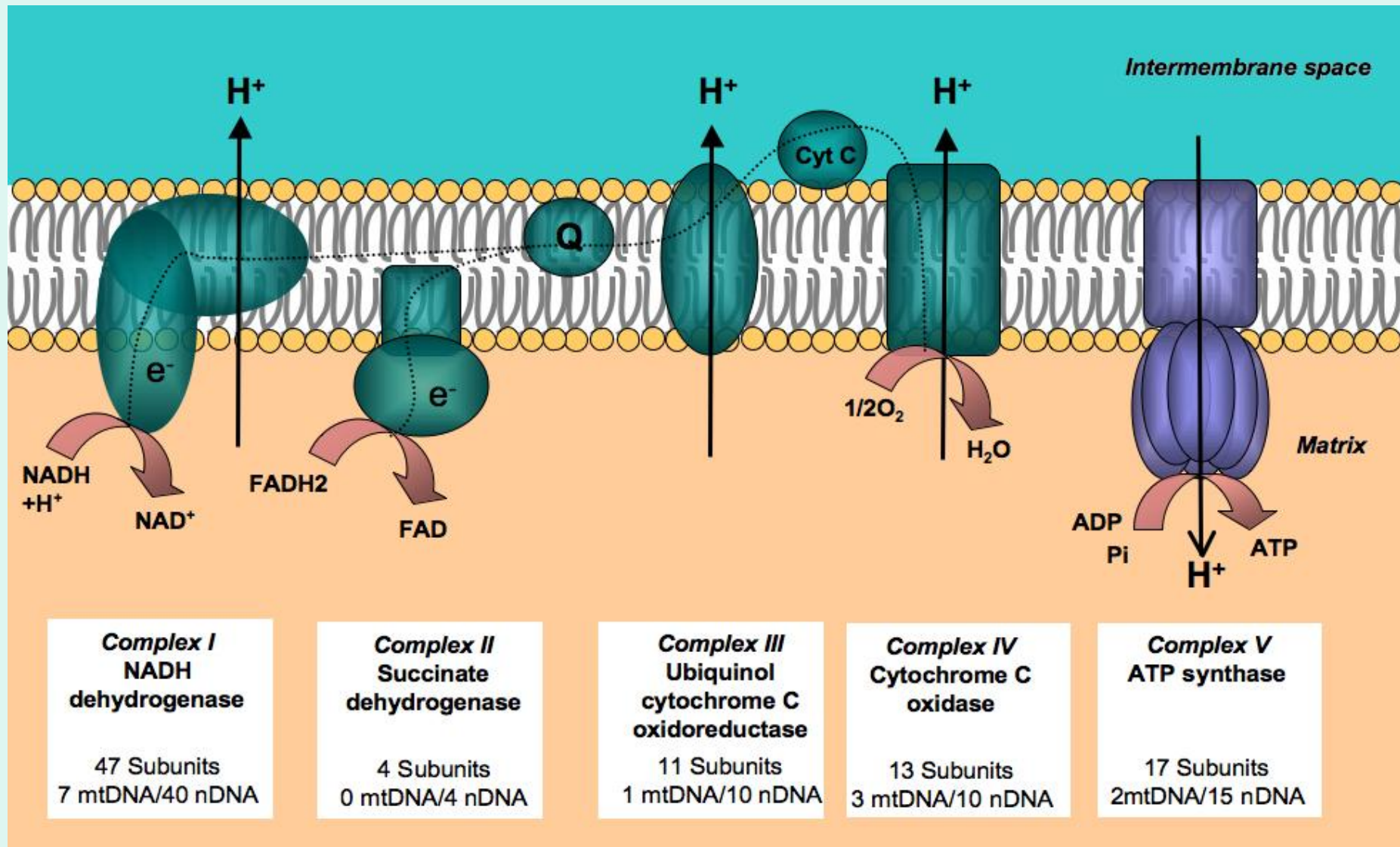
Solunum zincirinin sonucunda

- Solunum zincirinde 2 proton ve 2 elektronun girmesiyle bir mol H_2O meydana gelir. Aynı zamanda açığa çıkan enerji ile 3 mol ATP sentez edilir.
- 2 proton ve 2 elektron NAD'li enzimlerle taşınmışsa 3 mol ATP, FAD'li enzimlerle taşınmışsa, proton ve elektronlar birinci bölgeyi aşip, solunum zincirine doğrudan koenzim Q üzerinden girdikleri için, 2 mol ATP oluşur.

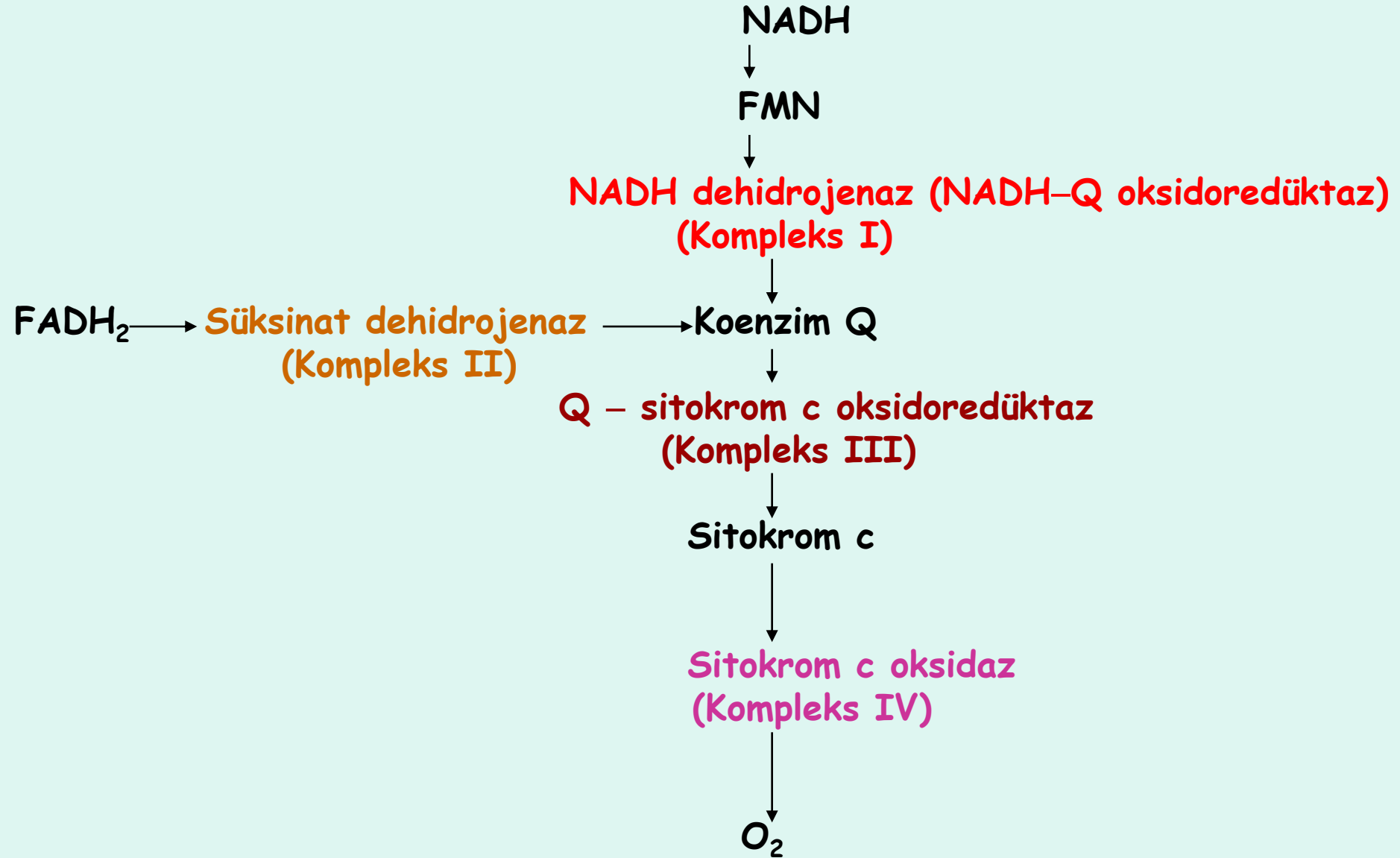

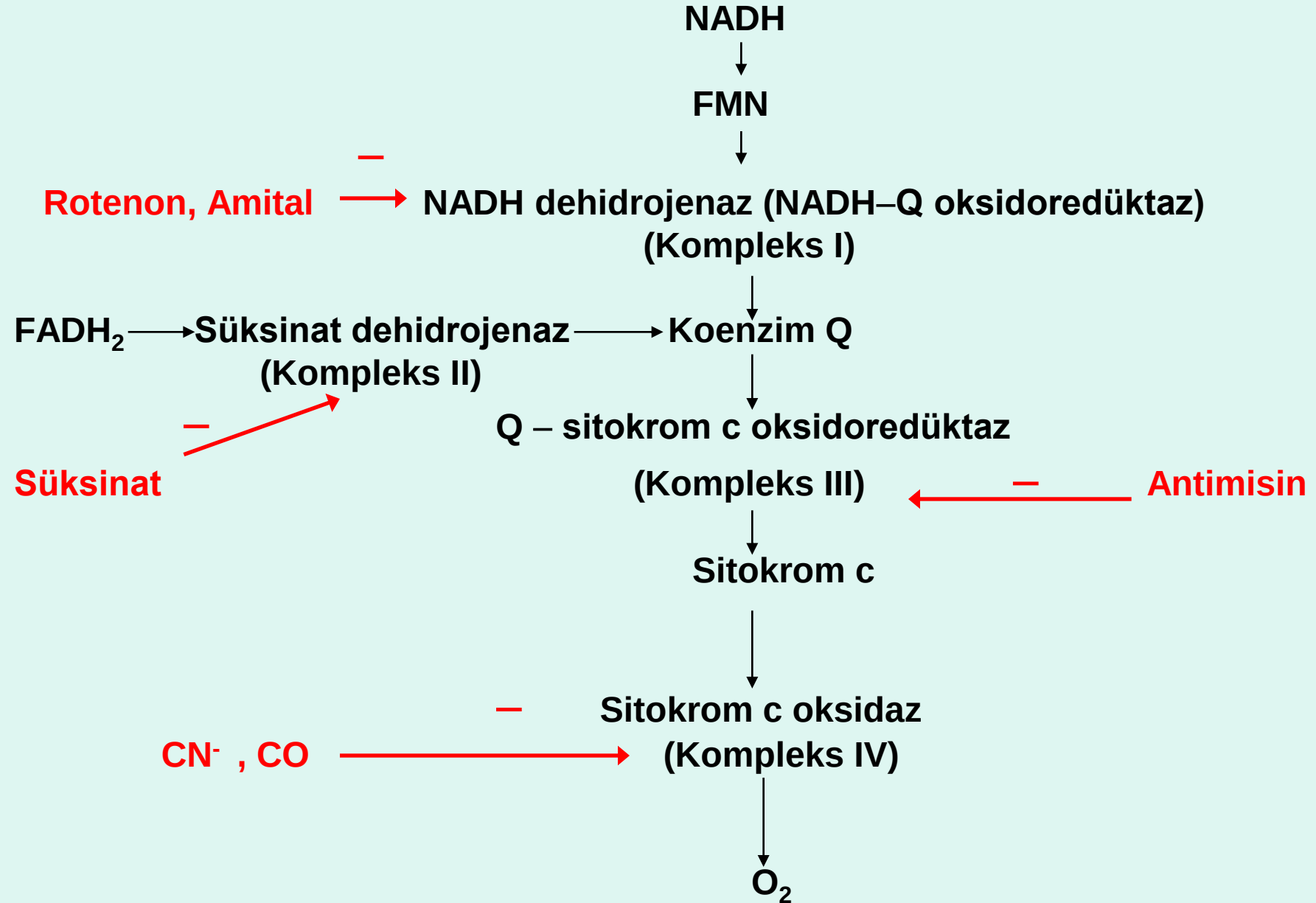
Solunum zinciri 4 enzim kompleksi içerir

Solunum zinciri inhibitörleri

- Oligomisin → ATP sentaz
- Dikumarol → pH gradiyanı
- Atraktilozid
- Bongrekik asid → ATP sentaz
bağlanma bölgesi

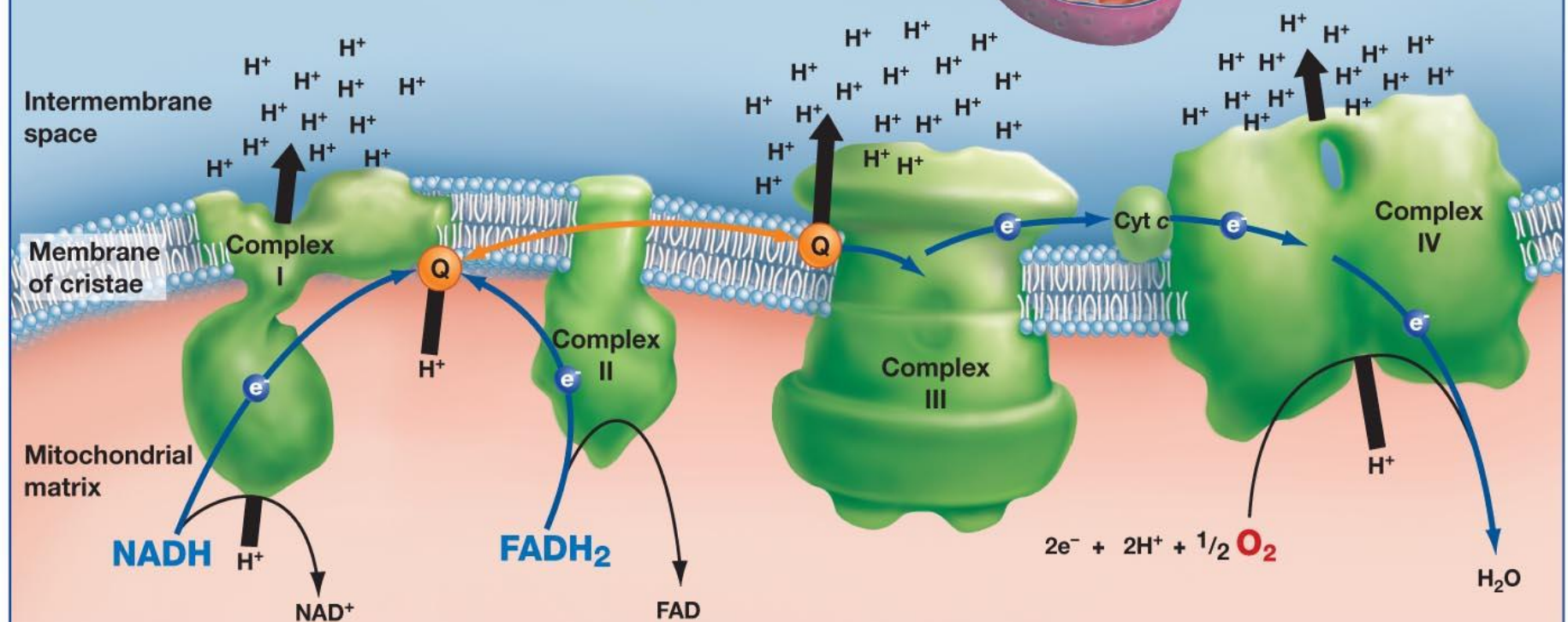
Solunum zinciri inhibitörleri

İnhibitör	Kullanım	Bağlanma bölgesi
Amital	Barbitürat	Kompleks I
Rotenon	İnsektisid	Kompleks I
Antimisin A	Antibiyotik	Kompleks III
Okzalasetat, Malonat	Araştırma	Kompleks II
Oligomisin	Antibiyotik	ATP sentaz
CO	Zehirli gaz	Kompleks IV (Hem grupları)
Azid	Araştırma	Kompleks IV (Hem grupları)
CN ⁻	Zehir	Kompleks IV (Hem grupları)
Dikumarol	K vitamini antagonisti	proton gradiyanı
Atraktilozid	Bitki glikozidi	ATP sentaz
Bongrekik asid	Çoklu doymamış yağ asidi	ATP sentaz

The electron transport chain occurs in the inner membrane of the mitochondrion (membranes of cristae)

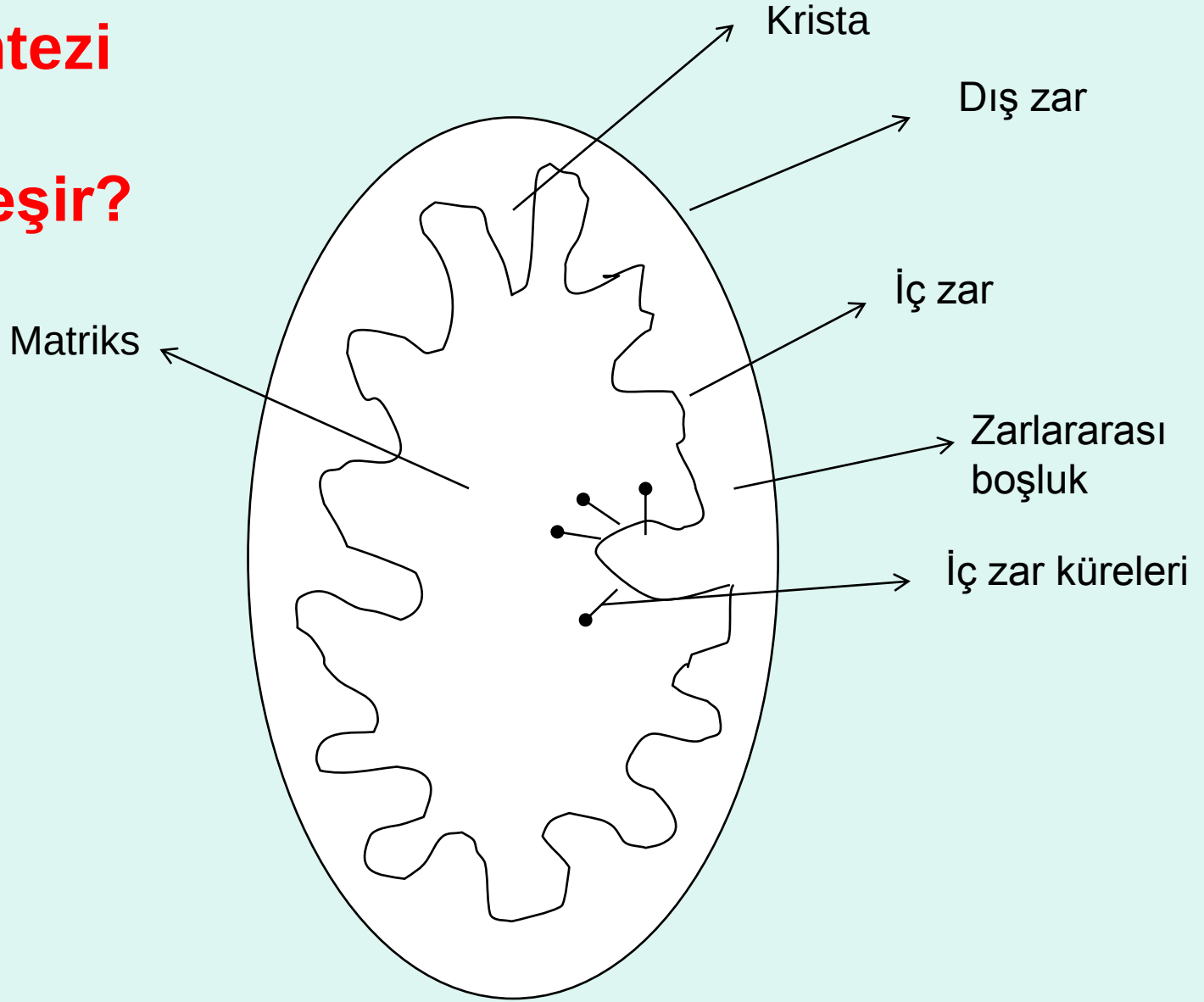
PROCESS: ELECTRON TRANSPORT CHAIN

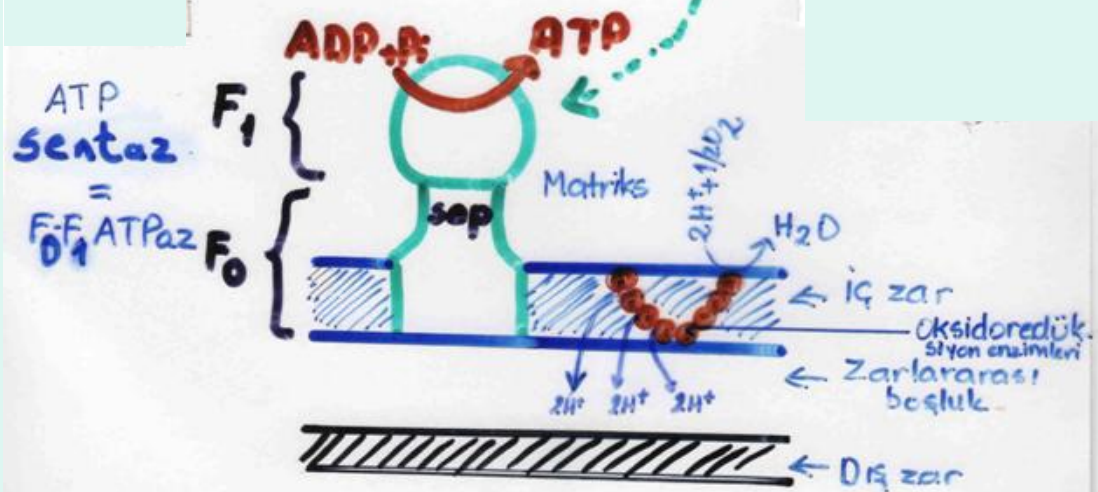
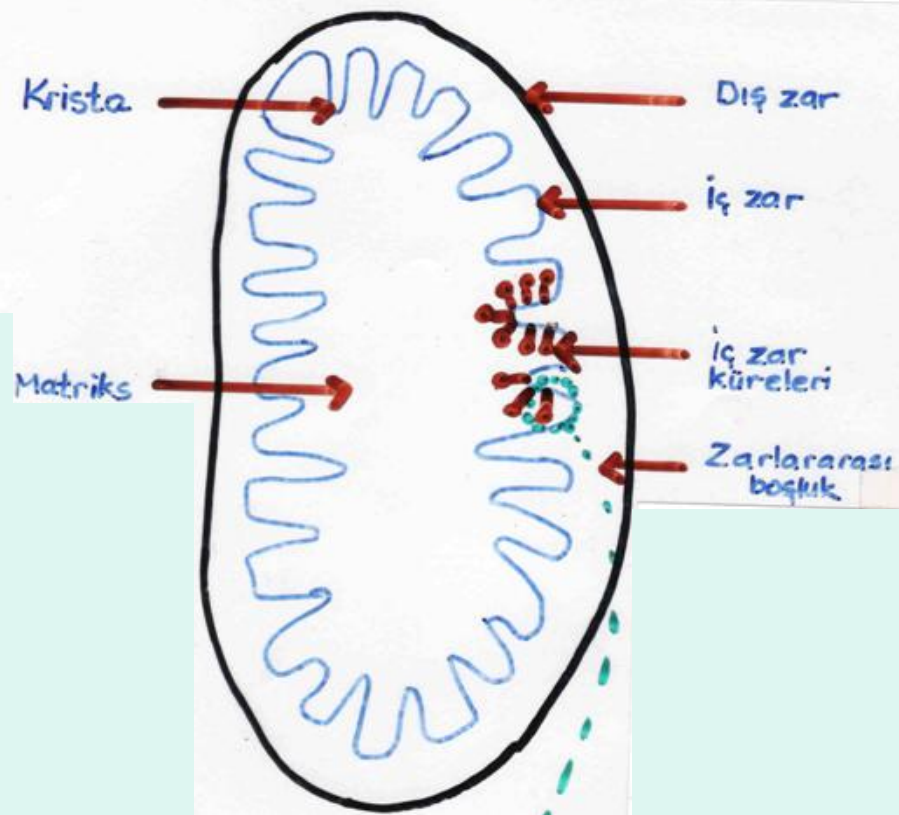
What goes in:

What comes out:

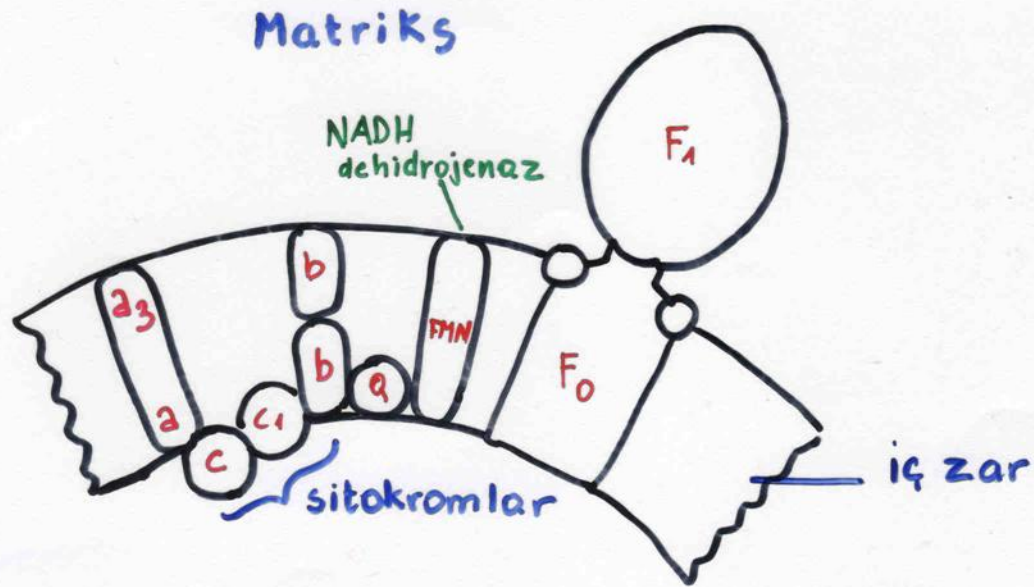
ATP sentezi nerede gerçekleşir?

Elektron taşınması proteinlerinin mitokondri iç zarındaki konumları

ATP sentezi nerede gerçekleşir?

- Mitokondri iç zar kürelerinin baş kısmında
- $ADP + P_i \longrightarrow ATP$

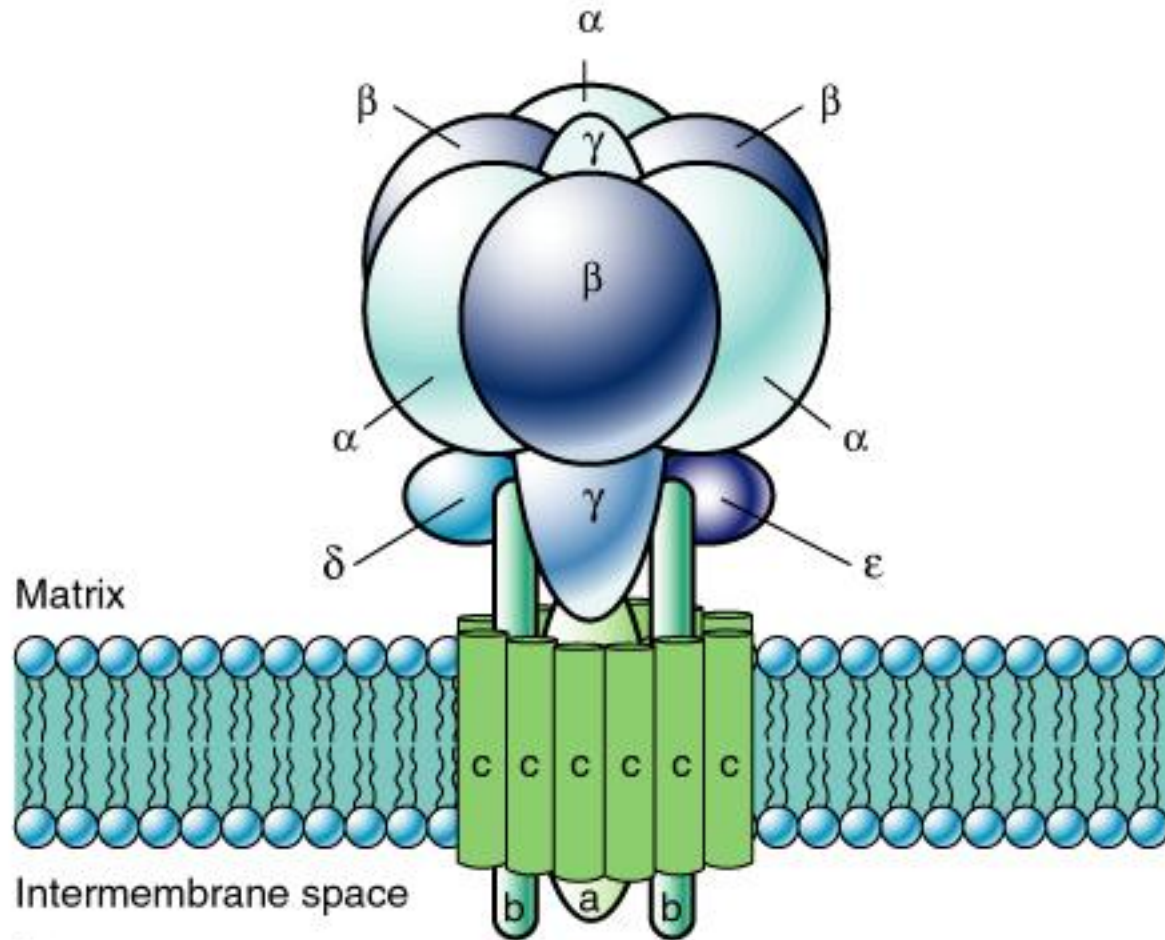
F_0-F_1 ATPaz = ATP sentaz (Kompleks V)

↑   ↙
sap   *baş*

F_1 - F_0 ATPaz (*ATP sentaz*)

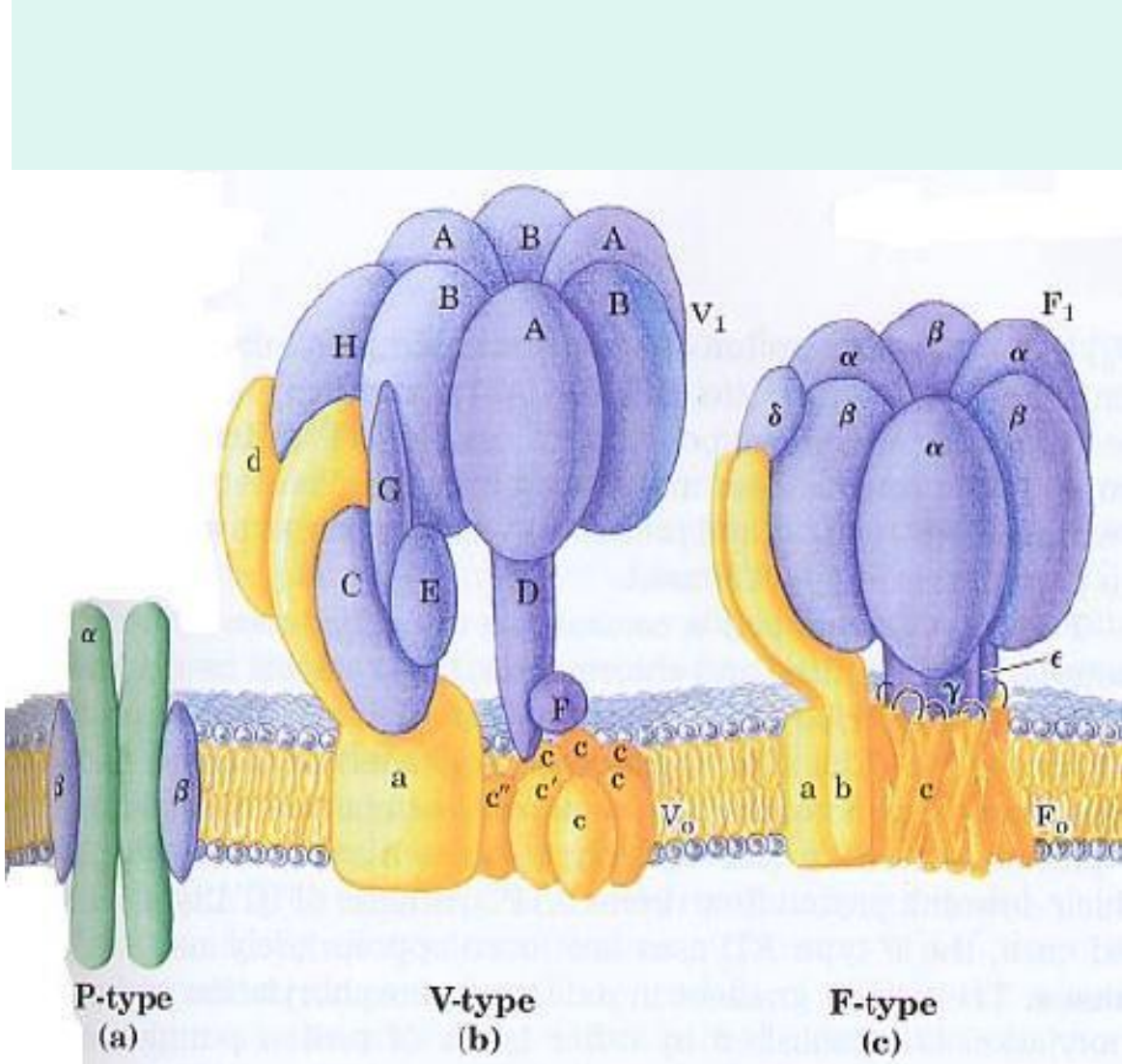
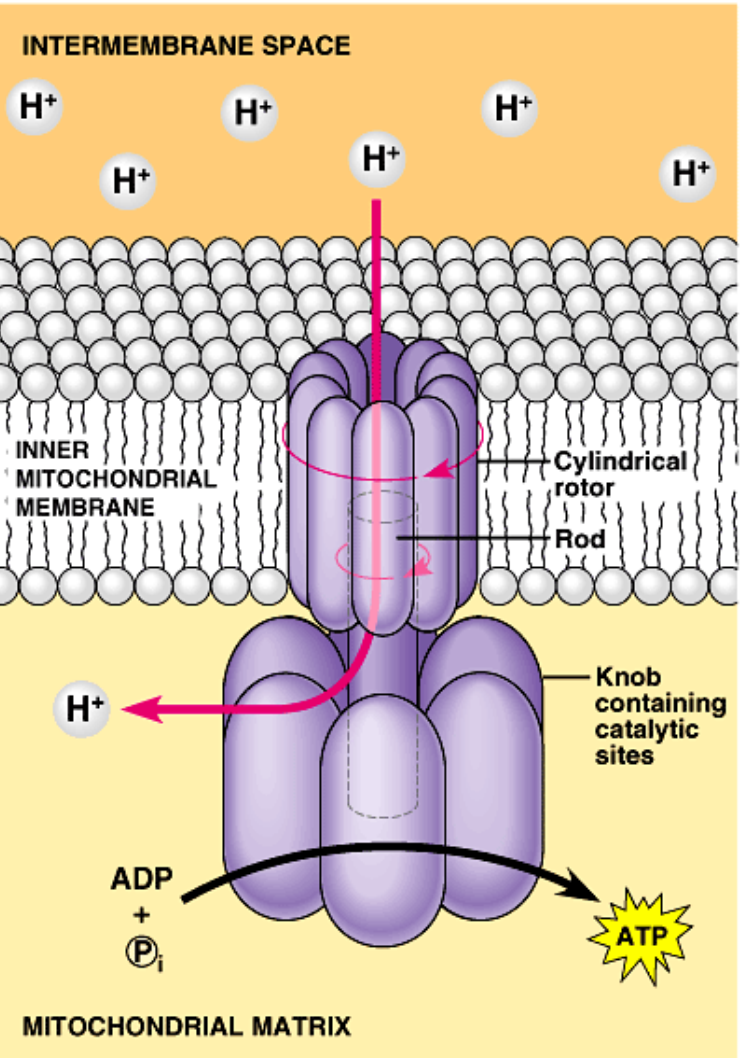
F_1 {

F_0 {

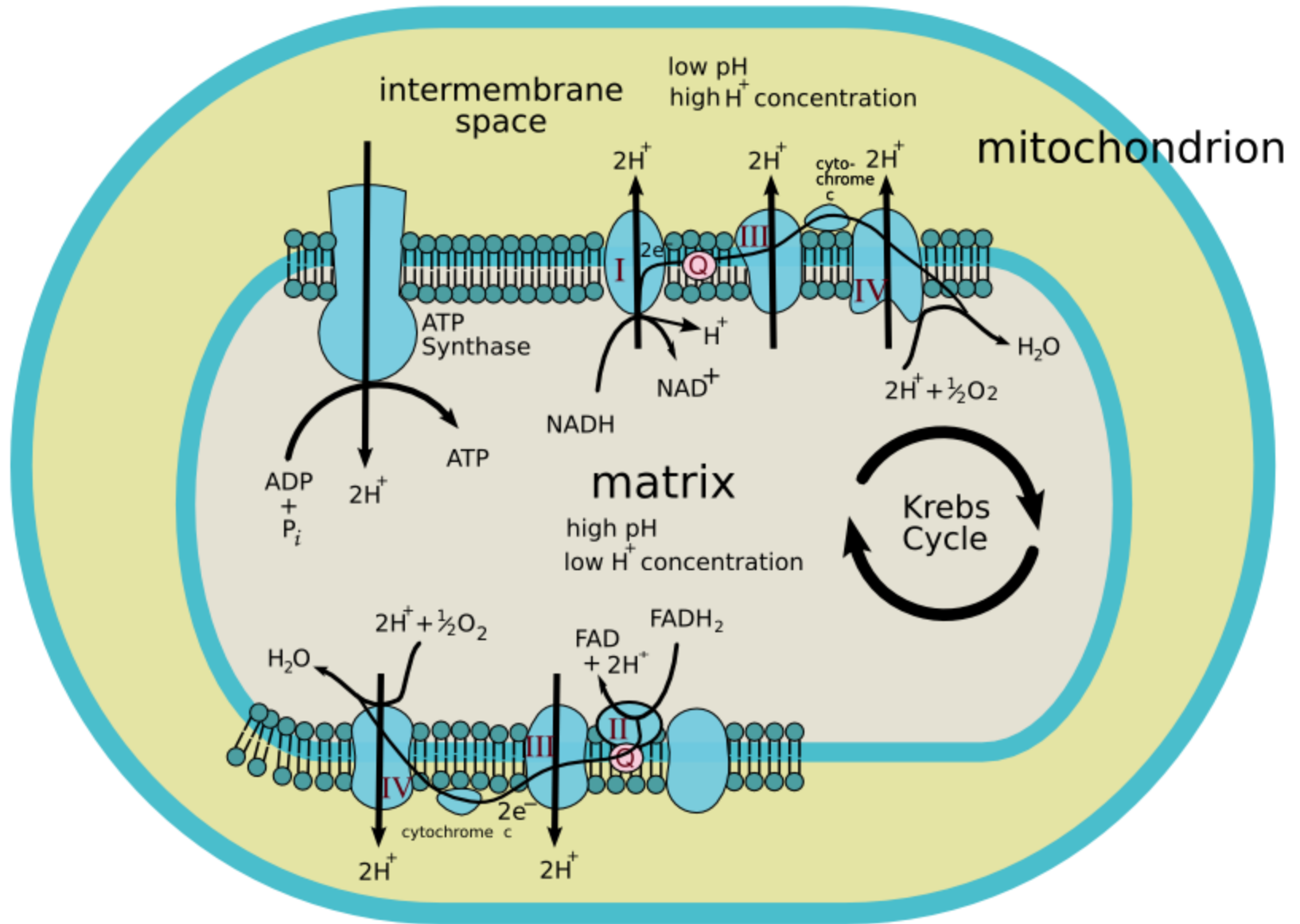

(b)

Copyright 1999 John Wiley and Sons, Inc. All rights reserved.

Mitochondrial Electron Transport Chain

ATP sentezi nasıl olur?

- **Kemiosmotik teoriye göre:** Mitokondri iç zarında yer alan enzim kompleksleri aracılığıyla elektronların oksijene taşınması sırasında açığa çıkan protonlar, mitokondri matriksinin dışına, zarlar arası boşluğa pompalanırlar ve bundan dolayı **bir pH gradyanı ve transmembran elektrik potansiyeli** oluşur. Bu faktörlerin meydana getirdiği itici güç ile protonlar **ATP sentaz** üzerinden tekrar zarlar arası boşluktan matrikse pompalanırken ATP sentezi oluşur. Bu olaya kenetlenme ya da eşleşme adı verilir.

ATP sentezinin yapıldığı bölgelere: enerji kenetleyen bölgeler adı verilir.

1.Bölge: NADH-Q oksidoredüktaz:	4 H^+
2.Bölge: Q-sitokrom c oksidoredüktaz:	4 H^+
3.Bölge: Sitokrom c oksidaz:	2 H^+

Toplam:	<u>10 H^+</u>

Solunum zinciri $FADH_2$ 'den başlarsa bu sayı 6 H^+ olur.

- 1 mol ATP sentezi için ATP sentaz enzimi üzerinden membranın sitosolik tarafından matriks tarafına **üç proton** geçişi gerekmektedir. Ayrıca sentezlenen ATP'nin matriksten sitosole geçişi için bir proton daha kullanılır.

1 mol ATP sentezi için toplam 4 H^+ gerekir

- 1 mol **NADH**'in oksidasyonu için matriks dışına pompalanan 10 H^+ , **2.5 mol ATP**
- 1mol **FADH₂**'nin oksidasyonu için matriks dışına pompalanan 6 H^+ ,
- **1.5 mol ATP** sentezini gerçekleştirebilir.

Transfosforilasyon

- Fosfat grubunun yüksek enerjili bir fosfat bileşiğinden bir başka bileşiğe aktarılmasıdır.
- *Fosfotransferazlar=transfosforilazlar=fosfokinazlar=kinazlar*
- Adenin-riboz-fosfat= Adenozin monofosfat (AMP)
- Adenin-riboz-fosfat~fosfat= Adenozin difosfat (ADP)
- Adenin-riboz-fosfat~fosfat~fosfat= Adenozin trifosfat (ATP)

YÜKSEK ENERJİLİ BİLEŞİKLER

2-fosfoenol

piruvi k asid

ENOL FOSFAT

Asetil fosfat

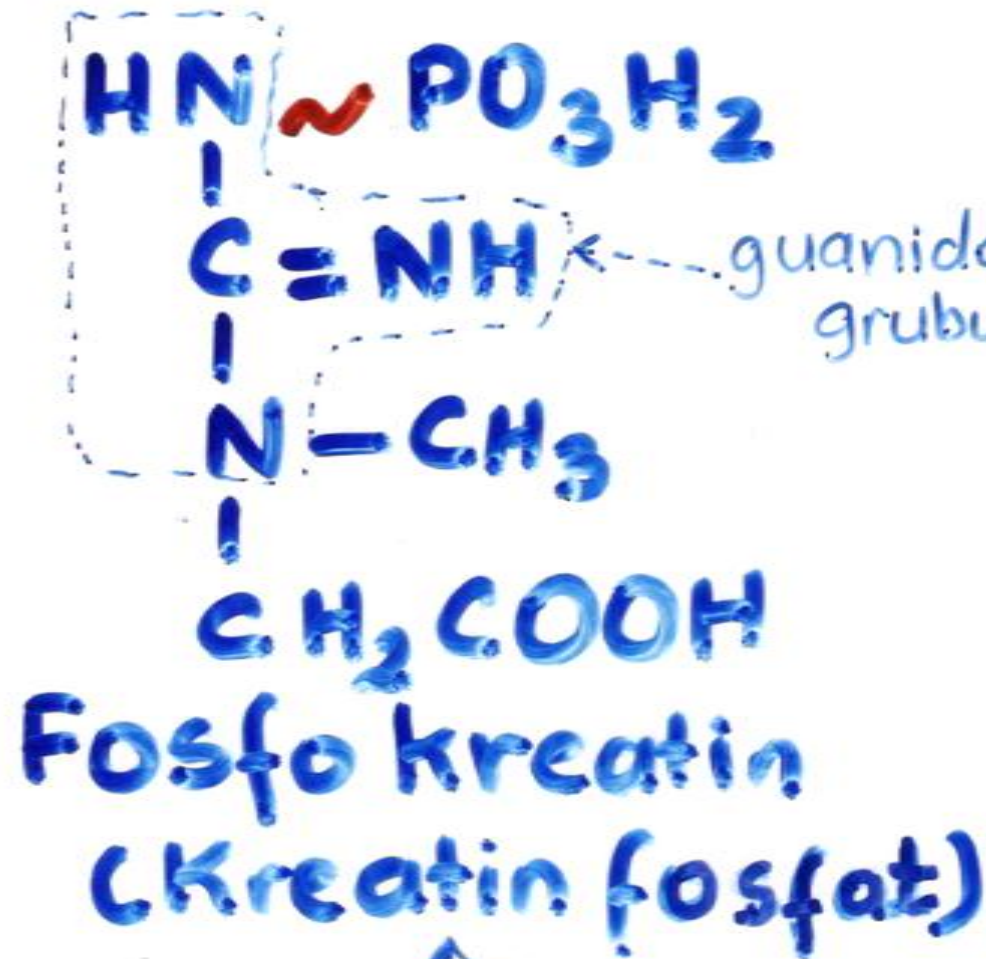
1,3-bis fosfo

gliserik asid

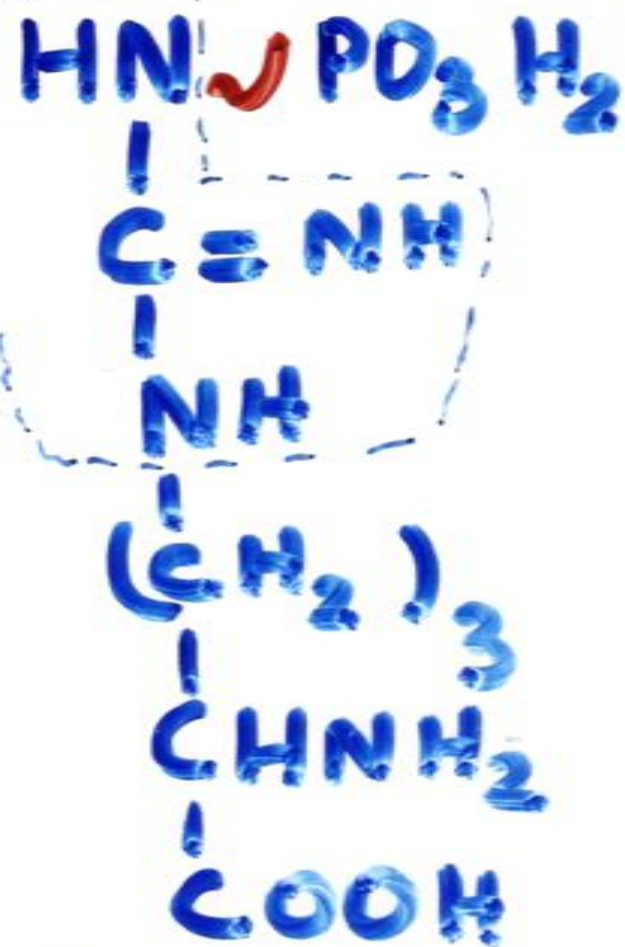
AÇIL FOSFAT

FOSFOGUANIDIN

guanido
grubu

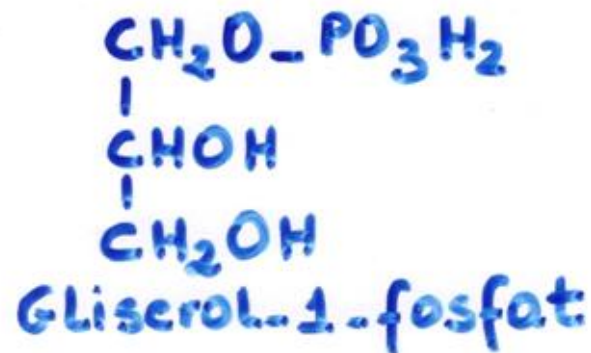
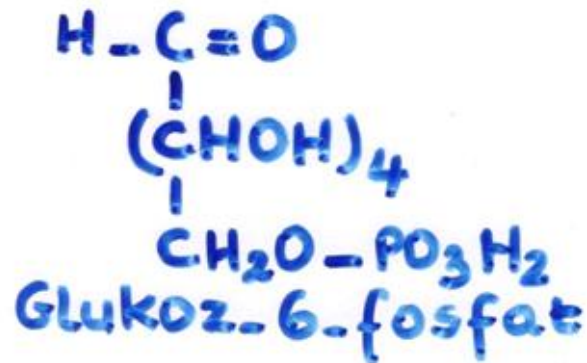

Fosfoarginin

Adenin - Riboz - P ~ P : ADP
Adenin - Riboz - P ~ P ~ P : ATP

Adenin - Riboz - P : AMP

~ : YÜKSEK ENERJİLİ BAĞ
- : DÜŞÜK ENERJİLİ BAĞ

İnsan organizmasında ATP sentezi

1- Elektron aktarılmasına bağlı oksidatif fosforilasyon (oksidatif fosforilasyon)

Solunum zincirinde ATP oluşması

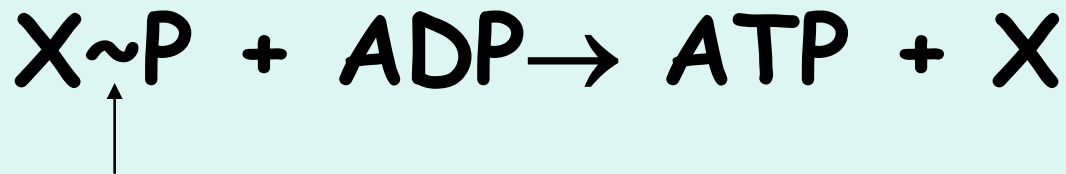

İnsan organizmasında ATP sentezi

2- Substrat düzeyinde oksidatif fosforilasyon (substrat düzeyinde fosforilasyon)

Fosfat grubunun yüksek enerjili fosfat bileşiğinden ADP'ye aktarılması

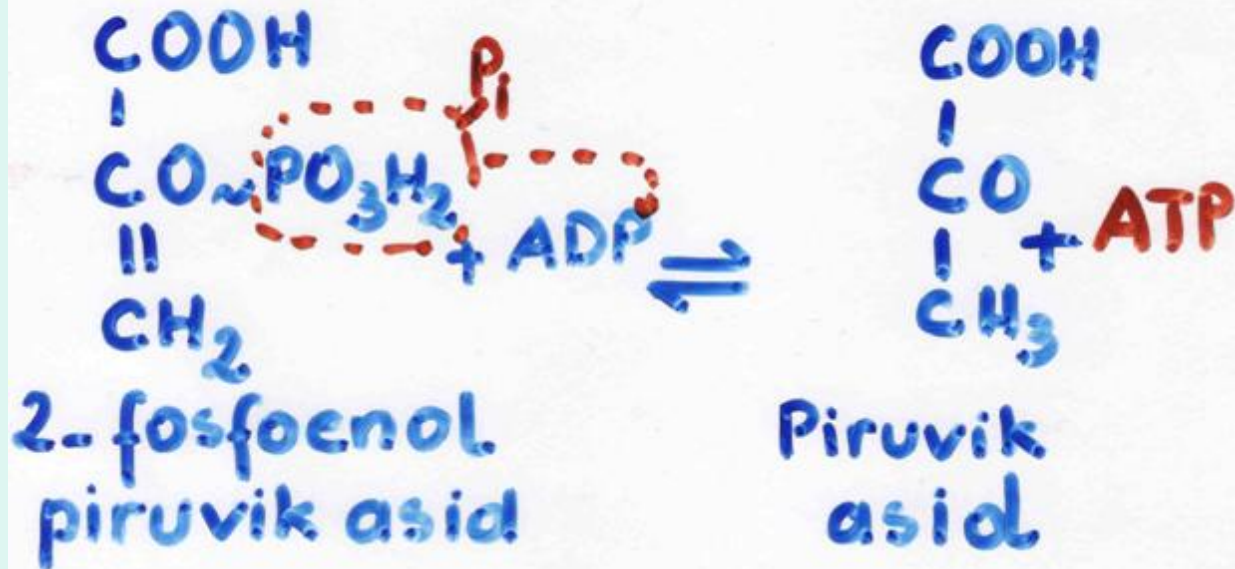
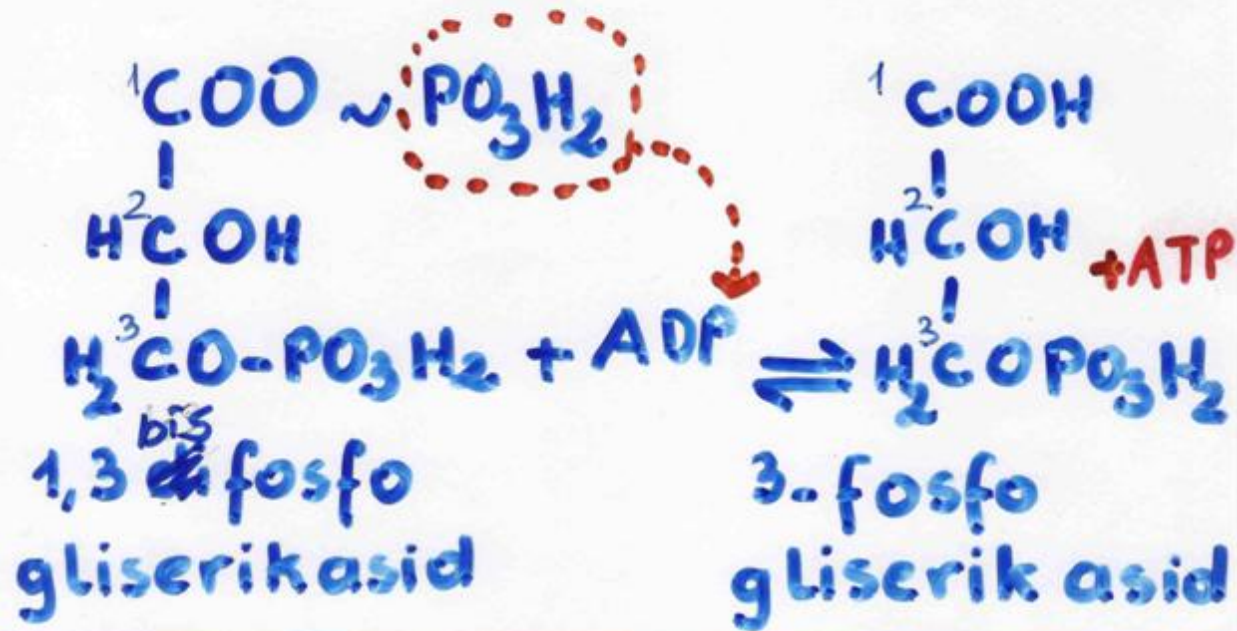
Yüksek enerjili fosfat bileşiği

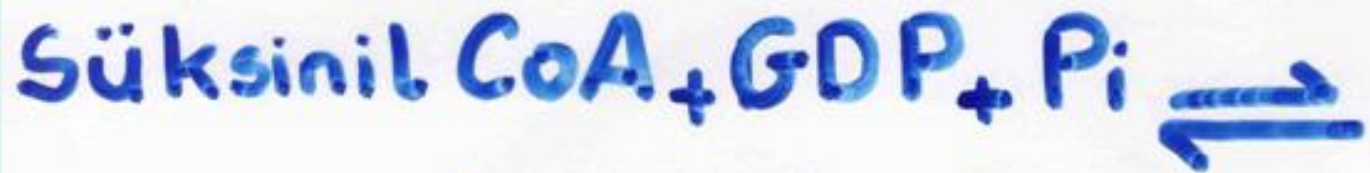
Substrat düzeyinde fosforilasyon

- Glikolizin bazı reaksiyonlarında, (sitosolde)
- TCA siklusunda (mitokondrilerde) meydana gelir.

Glikolizde:

T.C.A. siklusunda

CoA = Koenzim A

GDP = Guanozin difosfat
(nukleotid)

GTP = Guanozin trifosfat

Guanin - Riboz - P ~ P ~ P

- ATP, organizmanın hem enerji kaynağı hem de fosfat grubu vericisidir.

İçerdiği yüksek enerjili bağların hidroliziyle açığa çıkan enerji, organizmanın enerji isteyen, bir başka deyişle, **endergonik** reaksiyonlarında kullanılır:

- **Kas kasılmasında % 60**
- **Aktif transportta % 30**
- **Karbohidrat, lipid, protein ve nukleik asidler gibi maddelerin biosentezinde % 10**
- **Vücut ısısının sağlanmasında**

- ATP'nin bir hücrede yapılıp diğer hücreye taşınması söz konusu değil.
- Hücre zarı ATP için geçirgen değildir.
- ATP depo edilmez.
- Kas hücrelerinde ATP çoğunlukla kas kasılması için kullanılırken böbreklerde tubuluslarda geri emilimi sağlayan aktif transport için kullanılır.
- ATP konsantrasyonu azaldığında ADP miktarı artar. Solunum zinciri uyarılır. ATP miktarı artar.